

Българи

БРОЙ 4 | 2024

ЦЕНА – 30 кč

Издателят Пламен Тотев на 60 години

Актьорът Христо Мутафчиев

**Павлина Ойстерхус – от „Сървайвър“
към изкуството на операта**

Франко Неро – специален гост на „Любовта е лудост“

Тане войводата

Храм-паметникът „Св. Александър Невски“

Любов отвсякъде

Българско неделно училище „Възраждане“

Прием на деца за предучилищна група и на ученици

Контакти: balgari@atlas.cz, 777 196 322

Адрес: Дом на националните общности, ул. „Воцелова“ 602/3, 120 00 Прага 2

Спирка на метро и трамвай: I. P. Pavlova

Скъпи читатели,

Силните летни емоции, свързани с Олимпийските и Параолимпийските игри в Париж, започнаха да отшумяват. Не трябва обаче да забравяме нашите шампиони, които тази година са предимно с чужди имена, но се бореха достойно за България и успяха да ни накарат да се почувстваме горди с тях и с медалите, които завоюваха. Техните победи ни накараха да се почувстваме заедно – макар и за кратко.

След жежкото олимпийско лято дойде и златната пражка есен и Българското неделно училище „Възраждане“ отново отвори врати за десетки ученици. Още в първия учебен ден отбелязахме два големи празника, свързани с българската история – Съединението и Деня на независимостта. Една от нашите учителки – Полина Бездекова – ни разказва какви са предизвикателствата и трудностите да преподаваш български език зад граница и за споделената отговорност между учители и родители

Срещите с интересни личности са винаги вълнуващи. Особено ако са от ранга на Франко Неро. Той тази година гостува на Международния филмов фестивал „Любовта е лудост“ и сподели пред българската публика, че една от важните мисии в живота му е благотворителната кампания, в която участва дълги години и която продължава да го вдъхновява. „Ако някой ми даде власт, аз веднага ще забраня всички оръжия – като няма оръжия, няма войни“, казва още световноизвестният италиански актьор.

Нашият известен артист Христо Мутафчиев споделя в интервю за настоящия брой, че „Славата зачерква свободата на личността“ и ни внушава, че човек трябва

да може да разчита на себе си.

С театъра и киното е свързана и Павлина Ойстерхус – тя сътворява красиви костюми и сценографии за различни постановки в България и Германия.

Юбилеят на издателя Пламен Тотев е повод да надникнем зад кулисите на създаденото от него издателство „Персей“, което публикува и съвременна чешка литература. Пламен е от хората, които са открили своя собствен път в живота, и както сам казва, прави това, което винаги е харесвал и обичал – книги.

Статията за Тане войвода ни разкрива трагичната съдба на българския революционер и виден деец на борбите за национално обединение, обречен на забвение от комунистите.

Тази година се навършват 100 години от осветяването на храм-паметника „Св. Александър Невски“. Не за първи път беше поставен въпросът защо храмът носи името на чужд светец, който не е свързан с българската история. Общинските съветници от София Вили Лилков, Иван Сотиров и Ивайло Йонков внесоха предложение пл. „Св. Александър Невски“ да се преименува на „Св. Иван Рилски“, който се счита за небесния покровител на българите. Известният историк проф. Иван Илчев подкрепя идеята пред БНР и поставя под съмнение въпроса доколко Александър Невски е светец. „В последните години в историческия печат на Русия масово се доказват идеи, че неговият морален образ по никакъв начин не е на светец. Да не говорим за убийствата, които е извършил в собственото си семейство. Има и доста исторически податки, че е приел мюсюлманството“.

Приятно четене!

Мария Захариева

Съдържание:

Българската общност 4 - 6

Историята на светите братя заслужава да я разказваме / Важно е децата да не изгубят нишката към Родината / БНУ „Възраждане“ отново посрещна своите ученици / Съединението и Денят на независимостта в БНУ „Възраждане“

Накратко 7

Българска следа 8 - 9

Олимпийските ни шампиони са посланици на България

Размисли и страсти 10 - 11

Любов отвсякъде

Българо-чешки връзки 12 - 13

Ева-Мария Райкова: Наградата „Сузана Рот“ ме мотивира да надградя чешкия си / „Значимите български чехи“

Култура и традиции 14 - 23

Христо Мутафчиев: Черпя енергия, сили и емоции само от своя дух / Павлина Ойстерхус – от „Сървайвър“ към изкуството на операта / Франко Неро – специален гост на 32-ия МФФ „Любовта е лудост“ / Издателят Пламен Тотев на 60 г.: Винаги съм знаел вътрешно, че книгите са моя път

Памет 24 - 28

97-годишната Илзе Пашова: Българите каквото и да правите, е добро / Тане войводата

Годишнини 29 - 31

Храм-паметникът „Александър Невски“

Пътешествия 32 - 33

Средновековният замък Локет

Слънчева храна 34

На корицата: издателят Пламен Тотев. Снимка: личен архив на Пламен Тотев
Снимки на стр. 2: архив на сдружение „Възраждане“

Важно е децата да не загубят нишката към родината

Полина Бездекова е една от учителките в неделното училище на сдружение „Възраждане“. Срещаме се в свободното ѝ време между двете смени. Разказва ни и за учебния процес, и за предизвикателствата, с които се сблъсква... Полина смята, че отговорността на такова място като неделното училище по правило е споделена. Учителят върши половината работа, но другата половина остава за родителите. Точно той трябва да мотивира своето дете, да запали в него искрата по България. А в неделното училище, с общи усилия, тя ще се разгори, за да може малкият човек да научи най-важния урок – този, че корените му са там, в родината.

Прочетете интервюто ни с Полина Бездекова – ще ви даде материал за размисъл, но заедно с това и конкретни насоки как да работим с децата.

Полина Бездекова с ученички от първи клас

Как преминава една неделя през учебната година за Вас?

Събираме се деца и учители – всичко преминава много бързо! За нас неделата не е почивен ден, тя е поредният работен... Но в същото време е връщане към родината, така че е приятен работен ден! Учител съм на два класа вече 4-5 години. Родителите също са много любопитни, постоянно имат някакви въпроси и искат да си побъбрят. До обяд съм с първата смяна, а следобед – с втората.

Как избирате материала, следвате ли програмата?

Да, разбира се, съобразен е с изискванията на Министерството на образованието и науката в България, работим с български учебници. Трудно е понякога да се справим с

програмата, тъй като тя е много натоварена за деца, които живеят и ходят на училище в чужбина.

Очакванията към децата са да се научат да пишат и да четат перфектно, да работят с българската граматика без проблем в начален курс. В чешката система нещата вървят по друг начин, по-бавно, и учениците не са толкова натоварени, колкото нашите български деца. В сравнение с нашата програма, там нещата са дори с година назад. Трудно е да се спазва, но опитваме!

Как се чувстват децата – Ви казахте, че те са на училище през седмицата. Имат ли желание и ентузиазъм?

Имат, срещат се с приятелчета, попадат в друга среда, която е съвсем

различна от чешката – доста е трудно, това е вторият им почивен ден, който трябва да прекарат в училище. Изморяват се и от най-елементарните упражнения. Но работят доста усилено, амбицирани са, за което поздравявам и родителите, защото те играят огромна роля в това.

Включват ли се родителите в подготовката, дейни ли са?

Когато се наложи и ги помолим – да. Това, от което имаме нужда най-вече, е подготовката на самото дете. Доста активни са и когато организираме тържества и празници в училище. Радват се, че могат да се включат и да се срещат с останалите родители, да обменят информация.

За Вас като учител кое е най-голямото предизвикателство?

Да задържа вниманието и интереса на децата. Много често съм чувала: „За какво ми е неделно училище, нали ходя на чешко, аз няма да се върна в България, за какво ми е български?“ Най-голямото предизвикателство е да обясним на децата за какво им е неделното училище и за какво им е да научат родния си език. Началото на учебната година е доста ентузиазизирано, децата идват с голямо желание, пишат, четат, работят... Но идва голяма промяна, те са натоварени през седмицата и не им се идва в неделя. Тогава започва нашата нелека работа. Да обясним на децата, че това е богатство, едно от най-големите богатства, които имат. В чужбина те имат възможността да научат родния език, не само да четат, но и да пишат правилно, а после да се върнат в България с високо вдигната глава. Да са горди, че са успели да научат езика дори ако трябва да

попълнят само документи на български.

А успявате ли, получава ли се?

Мисля, че да! Може би съм доста самоуверена, но смятам, че децата се справят чудесно с тази огромна задача и предизвикателство пред тях.

Какво бихте променили изобщо в образованието? Кое се нуждае от промяна в нашата епоха?

По-малко теория, повече практика! Мисля, че децата са изключително натоварени с това да четат много сложни текстове, които те не разбират. За това е учителят. В България липсва практиката – да се упражняват нещата, които се учат, децата да ги видят с очите си, а не само в медиите и компютрите.

Има една дискусия дали децата да разполагат с мобилни устройства по време на учебния процес...

Мобилните устройства много помагат, тъй като децата могат да видят нагледно нещата, които учат. Но като с всички неща в живота – не бива да се прекалява, трябва да се намери златната среда. Също използвам, когато имам възможност. В неделното училище, за съжаление, нямаме финансовата възможност за много

такива неща, но всеки учител подготвя според възможностите си.

В България много се обсъжда това, че децата са функционално неграмотни, че не разбират текста и т. н. Вашите наблюдения какви са?

Децата четат и не разбират какво четат. Защото те четат автоматично. Имат проблем да се съсредоточат. Това е един от най-големите проблеми днес. Всичко получават наготово от мобилните устройства и там няма нужда да мислят. Гугъл директно им изписва отговор на въпроса. Липсва им и търпение. Те искат всичко веднага – това е интернет, пишем и отговорът излиза.

Не се ли получава обратният ефект – опитваме да ги научим кои са класиците, Вазов, Ботев, Елин Пелин, а те като разтворят напимер „Под игото“, попадат в свят, който не е техният?

Да, далеч е от тях, това е нова генерация. Старото време няма да се върне, макар да ни липсва. Аз съм от последните поколения, които нямаха мултимедия по време на час, търсехме сами в речници и енциклопедии всичко, а днес е много по-лесно. Въпреки това може би устройствата помагат, но трябва да търсим златната среда, а е много трудно тя да бъде открита.

Ако родител се колебае дали да запише детето си в неделното училище, какъв би бил Вашият аргумент? Защо да го направи?

Всеки език е богатство, това е родният ни език, трябва да го знаем – това е наше задължение! Най-големите притеснения на родителите са дали детето ще се справи с два езика, дали да го натоварват... А те не са сигурни дали му трябва. Но точно детската възраст е най-добрата за научаване на езици, а при българския няма спор защо ни трябва. Това е нашият език!

Споменахте празненствата, имате ли Вие лично любимо?

Коледните тържества – там виждате усмивки и щастие в очите на децата. Българската среда липсва извън нашето неделно училище, усещането

Учителката призовава да търсим златната среда

е неопишуемо!

Също изработването на мартенички – това е сред най-любимите ни занимания, включват се ентузиазирани родители, баби и дядовци. Всички са много щастливи, това е голям празник за всички нас.

Според Вас в какъв свят ще живеят учениците Ви? Какво си представяте?

Много труден въпрос, не съм сигурна, че имам отговор... Ще властват модерните технологии, няма измъкване от тях. При всяко положение те ще определят всичко. Но е важно децата да не загубят нишката към родината. Не ми се струва, че бъдещето ще е напълно позитивно – имам чувството, че езикът, родният език, е все по-недостижим извън границите на България. Но не е невъзможно. Трябва желание и голяма подкрепа. Родителите са тези, които могат да помогнат най-много. Освен за деца, трябва да имаме неделно училище и за родители.

Интервю на Красимир Проданов

Празниците и ритуалите са важна част от програмата на училището

БНУ „Възраждане“ отново посрещна своите ученици

Полина Бездекова с ученици от първи клас

На 15 септември 2024 г. започна новата учебна година в БНУ „Възраждане“ в гр. Прага. В празнично украсената зала на Дома на националните малцинства директорката на училището г-жа Мария Захаријева приветства учениците и техните родители. След празничното си слово тя представи учителките, които и тази година ще предават на учениците си любовта към българския език, литература и традиции.

Поздрав към своите съученици и техните родители отправиха две петокласнички – Александра Янева и Вера Тодорова. Те рецитираха стиховоренията „Първият учебен ден“ на Елисавета Багряна и „Родна реч“ от Ран Босилек.

Звънът на две училищни звънчета постави официалното начало на новата учебна година и учениците, заедно със своите преподавателки, се отправиха към класните стаи.

Особено вълнуващ беше първият учебен ден за първо-класниците, които получиха от своята учителка първите си тетрадки и буквар. Пред тях е една година, в която всяка седмица стъпка по стъпка ще навлизат във вълшебния свят на буквите, за да могат в края ѝ с гордост да покажат, че вече умеят да четат и пишат на родния си език.

За останалите класове първият учебен ден беше завръщане към островчето на българщината, което са си изградил заедно със своите учители и съученици. Всички бяха нетърпеливи да разкажат за летните си приключения и да си припомнят безгрижните дни от ваканцията. Разбира се, разтворихме и новите учебници и започнахме с първите уроци, а в края на учебния ден по-големите ученици присъстваха на лекция и презентация, посветени на два български празника – Съединението и Деня на независимостта, които беше подготвила учителката по история г-жа Красимира Мархолева.

В БНУ „Възраждане“ през учебната 2024/2025 г. ще се обучават ученици от 1. до 8. клас, както и деца в предучилищна възраст. Освен уроците по български език и литература, по история и география на България ни очакват и много уроци по родолюбие. Предстоят ни коледни, мартенски и великденски работилници и интересни срещи, както и тържества, посветени на големите български празници, които винаги очакваме с радост и нетърпение.

На всички ученици, учители и родители пожелаваме здрава, радостна и успешна учебна година!

д-р Десислава Вилимовска

Съединението и Денят на независимостта в БНУ „Възраждане“

В деня на откриването на учебната година – 15 септември 2024 г., в залата на Дома на националните малцинства в Прага д-р Красимира Мархолева припомни на учениците от БНУ „Възраждане“ събитията, свързани с две важни дати от българския културно-исторически календар – 6 и 22 септември. На презентацията, посветена на Съединението и на Деня на независимостта, присъстваха учениците от 4. до 8. клас.

Д-р Мархолева представи пред тях взаимовръзките между историческите процеси, като започна лекцията си с кратко припомняне на събитията, свързани с Освобождението на България и с подписването на Санстефанския мирен договор. Тя говори за последиците от последвалия Берлински конгрес, довел до разделянето на територията на новоосвободената ни държава на пет части. Увлекателно и позовавайки се на богата фактология, преподавателката по история разказа на учениците за отделните събития, които водят до Съединението на Княжество България с Източна Румелия на 6. 9. 1885 г. и до последвалата Сръбско-българска война. Тя подчерта, че живеещите по това време в Прага и Западна Европа български студенти и ученици заминават за България и се включват в боевете в името на Родината.

Във втората част от презентацията Красимира Мархолева представи историческия контекст, който прави възможно обявяването на независимостта на България на 22.

Презентация за Съединението и Деня на независимостта

9. 1908 г. във Велико Търново. С увлекателния си разказ историчката ни пренесе в църквата „Св. 40 мъченици“, където княз Фердинанд прочита манифеста към българския народ. Научихме и защо Великите сили признават независимостта на България както и кога честването на този важен за българския народ празник е възстановено.

Презентацията съдържаше богат и добре подбран илюстративен материал – географски карти, картини, документи и снимки от честванията на Деня на независимостта в миналото и днес.

д-р Десислава Вилимовска

Накратко

Г-жа Маргарита Цибулкова – дългогодишен служител на Българското посолство в Прага, беше наградена със „Златен почетен знак“ на Българското министерство на външните работи. По този повод на

29 август 2024 г. в дипломатическото ни представителство в Прага се състоя тържество. Маргарита Цибулкова постъпва на работа в посолството през 1974 г. „През всичките петдесет години на работа в посолството на ул. „Краковска“ № 6 в Прага г-жа Цибулкова служи със завиден професионализъм, безупречна лоялност и неугасващо удоволствие при изпълнението на разнообразните ежедневни задължения. Свидетели на това през годините са били няколкокостотин дългосрочно командировани служители, петнайсетина български посланици, както и десетки делегации от България“, съобщават от МВНР.

Навършиха се 145 години от създаването на българската дипломатическа служба. Първите български дипломати Драган Цанков, Евлоги Георгиев и Димитър Кирович са назначени на 19 юли 1879 г. от княз Александър Батенберг, за да представляват България в Цариград, Букурещ и Белград. Най-старото ни дипломатическо представителство в областта на многостранните междудържавни отношения е в Женева. Първата българска жена дипломат е Надежда Димитрова Станчова – дъщеря на политика и дипломата Димитър Станчов и френската графиня Анна Александрова дьо Сен Кристоф, придворна дама на княгиня Мария-Луиза и царица Елеонора. От 1999 г. досега 19

юли се чества като професионален празник на българската дипломатическа служба.

„Българските неделни образователни институции зад граница – 396 училища, са място на обичта и любовта към България. Учители, директори и експерти изградиха паралелна българска образователна система, простираща се на 6 континента – място, където децата да се учат да обичат България – да бъдат българи, знаейки езика, традициите, историята и географията на страната ни“, каза министърът на образованието и науката проф. Галин Цоков по време на откриването на годишната конференция на Асоциацията на българските училища в чужбина в София. „В последната година Министерството на образованието и науката се опита в още по-голяма степен да осигури подкрепа за тези училища, в които се обучават над 38 000 български деца“, каза министърът. МОН подпомага организационно, методически и финансово тези средища на знанието, в които работят 2 000 учители в 43 държави

на 6 континента. През настоящата учебна година са осигурени близо 16 млн. лева за финансиране на обучения по български език и литература, по история и география на България и за допълнителни училищни дейности, като съхраняване и опознаване на българските традиции и родинознание. (Източник: МОН)

В централното фоайе на Националния исторически музей беше открита експозицията „Цар Борис III. Личност и държавник“. Изложбата е експонирана по повод 130-ата годишнина от рождението на цар Борис

Трети и представя значими за родната история оригинални документи и уникални предмети, накити, отличия, униформи. Фотографиите отразяват личния живот и дейността на монарха, любовта му към природата, науката и техниката, популярността му сред българския народ, както и заслугите на цар Борис Трети за връщането на Южна Добруджа в пределите на България през есента на 1940 г.

Екипът на проф. Людмил Вагалински откри по време на разкопките в Хераклея Синтика край с. Рупите, Петричко две добре запазени мраморни статуи. Първата е направена от цял мраморен блок и е висока над 2 м. Открита е в началото

на юли тази година в големия канал на античния град Хераклея Синтика. „Тази антична статуя е не само най-добре запазената сред откритите тук, а и изобщо на територията на България. Предполагам, че някогашните жители на града са я положили в пръстта на това място след голямото земетресение през IV век – за да съхранят за по-добри времена едно от старите си божества в период, когато християнството вече е официалната религия“, казва проф. Вагалински. Предполага се, че статуята датира от II в. и е вероятно на владетел или висш чиновник.

Втората статуя е открита близо до първата два месеца по-късно. Тя е на млад мъж и е била разположена по корем. Все още не е известно защо главата е била положена в другия край на канала. „Статуята е със счупено дясно бедро, което още в древността е било укрепено с метални шипове“, информира проф. Вагалински. Двете статуи са пренесени в Историческия музей в град Петричко.

Олимпийските ни шампиони са посланици на България

Министърът на младежта и спорта Георги Глушков посрещна шампионите ни

„Олимпийският път води не към град или страна. Олимпийският път отвежда и далеч отвъд Ню Йорк или Москва, древна Гърция или нацистка Германия. Олимпийският път в крайна сметка те завежда при най-доброто в теб.“ Думите са на **Джеси Оуенс** – американския лекоатлет, който печели четири златни медала пред изумения поглед на *Адолф Хитлер* по време на Летните олимпийски игри в Берлин. Скандалът е неопишуем, а фюрерът роптае открито. За малко тогава, по време на олимпиадата, спортът и възхищението от спортните успехи успяват да надделеят над нацизма – за жалост, само за миг...

Но е показателно как и през 1936 г. олимпиадата е била изпълнена с политически контекст – ситуация, сякаш позната от случилото се в Париж това лято. Днес ония времена са като избеляла филмова лента – с изключение на имена като това на Джеси Оуенс. От 30-те години на миналия век насам той се е превърнал в герой, истински символ на човешкия дух.

Хубавото е, че и ние имаме своите положителни примери – нашите герои вълнуват със съдбата си и могат да са трамплин за цялата ни нация... стига да го пожелаем. Особено при положение, че златните ни медали от Париж всъщност спечелиха хора, в чиито вени тече каква ли не кръв. България е дом за тях, открили са мястото си в нея; отгледали са тук стремежите и мечтите си. Насред социалното и политическо разделение и преди поредните до болка втръснали избори това е като горчива чаша за нас – не защото Семен Новиков, Магомед Рамазанов и Карлос Насар не заслужават възхищението ни, ами защото техните победи само подчертават колко проблеми и болка са се натрупали в обществото ни. Но тези редове всъщност са за тях, шампионите ни, превърнали се в посланици на България.

Семен Новиков е от украинския Харков

След златния си медал в категория до 87 килограма – класическа борба, точно той развя българския трибагреник на официалното закриване на олимпийските игри в Париж. При това говорим за човек, който идва в

България, без да познава културата ни – без да говори езика ни. „Исках да започна живота си отначало“, връща се борецът към онзи момент в интервю за „Фрог Нюз“. Но няколко години по-късно говори вече прекрасно, нещо повече – за олимпиадата той учи и текста на нашия химн. „Надявам се, че съм донесъл много радост на българския народ“, каза емоционално Новиков след спечелването на олимпийската титла.

Треньорът му Сослан Фарниев го описва пред БНТ така: „Трудолюбив човек е, целеустремен, труди се дълго, от детството си вървеше към този медал“. Интересното е, че Сослан е осетинец по народност, той тренира родения в Украйна Семен, а двамата изслушаха в Париж със сълзи на очите именно българския химн. Треньорът обяснява този парадокс по прекрасен начин: „Има две националности за мен в света – добър човек и лош човек“.

Семен се занимава с борба от 6-годишен. Казва, че спортът възпитал в него търпение, характер и дисциплина. Първо вдъхновение за него, та да избере борбата, е трикратният олимпийски шампион Александър Карелин. „Не губете доверието в себе си – казва Новиков в едно старо интервю за украински медии, – без доверие нищо няма да постигнете.“ А ето че днес доверие в него вече има и целият български народ.

Магомед Рамазанов е етнически аварец

Кавказките авари са твърде интересен народ. Наброяват поне милион, като живеят в различни страни – най-много са в Дагестан. Републиката пък е най-южната земя в Руската федерация... Това просто като загатване какъв път извървява и Магомед до България. Роден в малко селце, той тренира от 7-годишен. За да стигне сега до олимпийска титла в категория до 86 килограма в свободната борба. Ключов за решението му да се състезава за България се оказва примерът на брат му Рамзан, който също е борец. Днес Магомед живее във Велико Търново и казва, че се чувства отлично. „Климатът и природата са много близки до нашите в Дагестан – разказва за „Свободна Европа“ борецът. – Не

Букет и за Магомед Рамазанов

се чувствам чужденец, защото имаме сходен манталитет.“

След прекрасната си победа на финала в неговата категория на олимпиадата аварецът е още по-въдъхновен! „Искам да кажа на всички българи, че благодаря за тази възможност“, обяви той пред журналистите ни в Париж. Изтъкна и това, че чувства безусловна подкрепа от страна на българите. А последната година за него е повече от трудна – наскоро се разделя завинаги и с баща си. В психологически аспект се чувства зле, притискат го и неуспехите от миналото. Затова оценява като безценна работата с треньора си и отношенията в българския отбор. Сега на 31, той обещава да се състезава до следващата олимпиада. Но иначе залага на доброто образование – по професия Магомед е юрист.

Карлос Насар е дете на ливанец и българка

Хасан Насар, неговият родител, работи предимно в Ирак и Саудитска Арабия. Зад гърба си Карлос чувства подкрепата и на своята майка – Поля Иванова. Вече и на всички българи, след като стана олимпийски шампион в категория до 89 килограма във вдигането на тежести. При това доскоро всъщност нещата са повече от зле... Няма треньор, никакви средства. Бори се сам и с тежка контузия. Роденият във Франция Карлос дори получава предложение да се състезава за Бахрейн, но отказва. „Всеки ден преборва себе си и въдъхновява всички ни“, описва всекидневието на сина си майката Поля пред БНТ.

Нашият състезател постави и два световни рекорда в Париж, затова е още по-невероятно признанието му за добра кондиция. Пред спортната ни преса разкрива, че е ядъл по четири лъжици сол, та да пребори крампите по краката и гърба. Затова пък след победата медиите го засипаха със суперлативи: „Велик! Уникален! Феноменален!“ А по примера на брат си първо започва да играе шахмат. Но в залата за щанги бързо виждат таланта му. Идва ред и на титлите. Спортът сякаш е в гените му, защото е кръстен на тенисиста Карлос Мoya. Най-трудният момент за него е, когато открива мъртъв своя първи треньор и ментор Илиян Илиев. На него Карлос посвети и титлата в Париж.

Ружди Ружди е най-изстрадалият ни олимпиец

33-годишният ни лекоатлет се включи в параолимп-

Ружди Ружди е изстрадал много

пийските игри, които започнаха веднага след края на олимпийската програма. Ружди преминава през жестоки изпитания в живота си – още на 17 катастрофира тежко, което бележи съдбата му. Със счупен прешлен и парализиран, едва ли тогава, още почти дете, си е представял, че ще е един от най-прославените наши спортисти. Златният му олимпийски път започва преди осем години – в Рио де Жанейро, където става първи в тласкането на гюле. А сега Ружди дублира успеха си – вече в Париж. През годините има и много други първи места – от световни първенства и в европейски състезания. Роденият в Глождево спортист е и световен рекордьор именно в коронната си дисциплина – тласкане на гюле. А се състезава още и в хвърляне на диск. Едва чул химна от почетната стълбица, той веднага посвети наградата, спечелена в Париж, на цяла България. След завръщането си от френската столица призна пред българските медии, че въобще не е очаквал да достигне дотук и да дублира златния си олимпийски медал. Причината е в лошото му здравословно състояние, което преди пет години го изправя и пред животоспасяваща операция. Трудно е да си представи човек лишенията и мъките, които побеждава с воля – всъщност именно това е най-голямата победа на Ружди Ружди! А на всичко отгоре той мечтае смело и за бъдещето, след като заяви пред БНТ: „Готовим се за Олимпиадата в Лос Анджелис и нова титла...“

Тези четири истории са изключително различни, но завършват по един начин – с българския химн. Напомнят ни, че дори да стъпваме накриво в живота, си струва да продължим към голямата цел. Пък и връщат усещането, че България е място за хубави неща. И че най-българското качество е борбеността.

Красимир Проданов

XXXIII-те летни олимпийски игри се проведоха от 26 юли до 11 август 2024 г. в Париж. Представителите на България спечелиха 3 златни, 1 сребърен и 3 бронзови медала и наредиха страната ни на 26-о място в класиранията по медали. От Параолимпийските игри, които се проведоха от 28 август до 8 септември 2024 г., България има един златен медалист.

Карлос Насар стъпва бодро на родна земя

Любов отвсякъде

Човечни сме по природа, но трябва да си го напомниме

„Хората са добри“, мисля си като гледам русото момиче

Извадило е кутийка, а в нея лакомства за бездомното коте. Вика животинката, говори ѝ с мил глас, успокоява я. А се успокоявам всъщност и аз – винаги ми действа добре, като видя как непознати хора изразяват доброта си. *Любовта*, ако щете. Нещо дълбоко в мен се обажда, та да ми напомни, че сме човечни по природа, но условията, животът ни днес, правят така, че да го проявяваме трудно.

Огледало са самите ни отношения

В тях помежду ни все по-силно властват динамиката и преднамерената грубост, така че да имаш превес над другия. За всеки случай. Вижте само колко упорито не се поздравяваме – поне в България... Но и това има рационално обяснение! Криеш се, за да не навлезе никой в територията ти. Колкото по-малко знаят за теб, толкова по-защитен си. Даже съм водил дискусии по тази тема – с една приятелка, която замина за Италия. Криенето коя е се беше превърнало при нея в мания. Самата тя от малко българско градче, от дете знаеше, че любопитните погледи на съседите обикновено носят само неприятности. И съответно криеше всичко – накрая скри и себе си... както разбрахте, в Италия.

Но и в това се съдържа народопсихология

Често контактите помежду ни остават доста повърхностни. Другият

ни интересува, колкото да го сравним със себе си. „Силните дисциплини на българина са *клюките* и *хулите*“, дочувам например, докато се разхождам из градината... Чак се обърнах да видя автора на тази реплика. Мъж на средна възраст, с приветливо изражение и в инвалидна количка. Продължих по алеята, а после се сблъсках още веднъж или два с него и придружителите му. Навързах тези думи с другите му реплики, които прелетяха край мен, и разбрах, че обсъждат всъщност социалните мрежи. Мястото, където нашата народопсихология дава плодове денонощно.

Клюките действително са задвижващ механизъм в обществото

Те са като кръвообращението в човешкото тяло. С тяхна помощ информацията – най-често изкривена, достига на правилното или пък неправилното място. Даже може да се каже, че *клюките* правят човека – не си ли в устата на другите, на практика не съществуваш...

Каквото и да се говори, хората обичат *клюки*. Проблемът е, че през последните години някой реши, че може да печели от тях и така взеха да се раждат дезинформационните кампании. Разбира се, и тук социалните мрежи казват своята вездесеща дума.

Хулите пък – поне в нашия, български вариант, идват, за да покажеш и предимство над противника. Те са, така да се каже, последният удар, та да изпиташ наслада от победата. *Хулите* са по-опасна стихия и от

клюките. За потърпевшия може да са фатални. Но какво да се прави, лъжата е като допинг – тя осигурява сила и сигурно заради това е толкова сладка за използване. Нали сам *Чехов* казва, че гниенето поглъща тревата, ръждата – желязото, а лъжата – душата.

Митът за добрата лъжа

Сравнително модерен феномен е и този, че има обстоятелства, които оправдават една лъжа. Щом е за добро... всяка лъжа може да се превърне в истина, този път по думите на *Оруел*. И затова лъжем, извинявайки себе си – и убедени, че го правим, защото сме добри, защото така защитаваме най-близките си.

Когато живееш в такова общество, е нормално да потърсиш за себе си и маска – и като я наденеш веднъж, да забравиш, че си с нея. Затова и хората постепенно станаха сиви в отношението си, пък и самият контакт помежду ни е изграден до голяма степен на базата на недоверие, съмнение в другия.

Тук като канара запреща отнoшенията ни и отчуждението

Сила му дава практически всичко – това, че живеем в своите градски кутийки, липсата на природа, липсата на отношения. Нехармоничната градска среда – особено в България, също налива енергия в отчуждението. А като последна капка казват своята дума и *захранваните от негативизъм*

Добрата дума отменя тонаве недоверие

медийни и телевизионни канали.

Затова и задачата да промениш себе си в такава среда е изключително трудна, особено ако си заобиколен активно от всичко описано. Колкото по-различен си, колкото по-изолирано живееш, толкова повече осъзнаваш, че има и друг свят, друга конструкция, които съответно събуждат в теб и съвсем други светуосещания.

Такива хора обаче остават невидими за останалите

Считани са за странни, за различни – гледаме ги със съмнение или пък изобщо не усещаме присъствието им. А те всъщност са илюстрация на това, че когато помежду ни липсва диалогът или пък той е труден и направо невъзможен, ние започваме да търсим отдушници на друго място – в природата например... създаваме сами мисия, която следваме, сякаш е свещенодействие. Пак се сещам за отрезвяващата картинка на един градски клошар, който вървеше, побрал в няколко торби целия си живот. Главно то му оръжие – за разлика от мнозина други в неговото състояние, беше не бутилката евтин алкохол, ами... метла. Точно така, най-обикновена, раздърпана метла. Сякаш в пориви на религиозно опиянение, той хвърляше багажа си и започваше да мете. Изчистваше площадка, алея, тротоар... и нарамваше отново торбите. Сблъсках се с него на различни места, но той винаги носеше върното си оръжие – метлата. Нали обаче и Тери Пратчет рисува духовния учител в своята книга „Крадец на време“ именно като

метач... какви ли грехове смъква от нашите плещи този клошар?!

Реална добрина е да се грижиш за другите

Може да е под каквато и да е форма, за когото и да е – и без друго сме част от един изключително сложен социален организъм. Да полееш например цветето може да означава да спасиш красотата му в сушавото и жегаво лято. Отправната точка обаче е да се откъснеш от собствените си представи и мисли, да настроиш фокуса си не върху вездесъщото „какво ще кажат другите“, ами върху „какво да направя аз“.

Движеща сила да го сторим може да са много неща, но най-силната май си остава добрият пример. Ефектът от него е непредвидим, но изпълнен с потенциал. „Ние никога не знаем какво е в главата на другите“, беше ми казал един от най-награждаваните детски писатели в наше време – Барт Муярт. Белгиец по националност, той ми даде за пример една среща в Хърватия, на която децата просто умирали от скука, докато той им говорел за книги и им разказвал забавни според него истории. Едва след края на срещата едно момче го доближило и му благодарило с думите, че иска да стане като него. Това накарало писателя да се замисли колко пъти правим лоша преценка, като даваме оценка на другите спрямо собствените си очаквания.

Затова и разочарованието е излишно, когато си говорим дали все пак сме добри хора. По-добре е да практикуваме – по-ползено е... Само

Важно е да живеем в хубава среда

така може да има резултат.

А в доброта могат да се превърнат много неща – и това да казваме все истината, да уважаваме другия, пък и да замълчаваме понякога... когато чувстваме, че емоциите ни провокират да реагираме прибързано, да докажем себе си за сметка на отношенията ни.

Хубав начин да тренираме собствената си добротата е благодарността

Всъщност човек, който изпитва благодарност, е миролюбив по природа. В същото време – *емпатичен*. С други думи, той по-бързо разбира потребностите на другите. Дори когато сме груби един към друг, ние изразяваме точно това... имаме потребности, които остават незадоволени, загърбени.

Благодарността е универсално чувство, тъй като тя идва в резултат от вътрешна работа, самата тя е вътрешно преживяване. Ако забелязвате, всичко, за което мислим, че е проблем в наше време, идва от външни обстоятелства, които обикновено не владеем.

Чувството, че си благодарен, отваря много врати – и най-вече тази на *споделяемостта*. А готови ли сме да споделяме, значи сме преоткрили и добротата си. Всеки дребен жест важи... всяка нахранена котка, всяка прегръдка, усмивка, поздрав.

А добротата като единствен отговор на всяка трудност, всяко неблагоприятно състояние е олицетворение на любовта. В онзи библейски и сякаш недостижим смисъл. Любовта, която хилядолетия ни е спасявала. Може да го направи и днес.

Красимир Проданов

Дали чуваме болката на другите?

Ева-Мария Райкова: Наградата „Сузана Рот“ ме мотивира да надградя чешкия си

Конкурсът за млади преводачи се провежда от 2013 г.

Предназначен е за всички под 40-годишна възраст, като условието е да нямат дотук преведена книга. Обикновено откъсът, който се поставя като задача, е от някое актуално за чешкия пазар заглавие – така беше и този път...

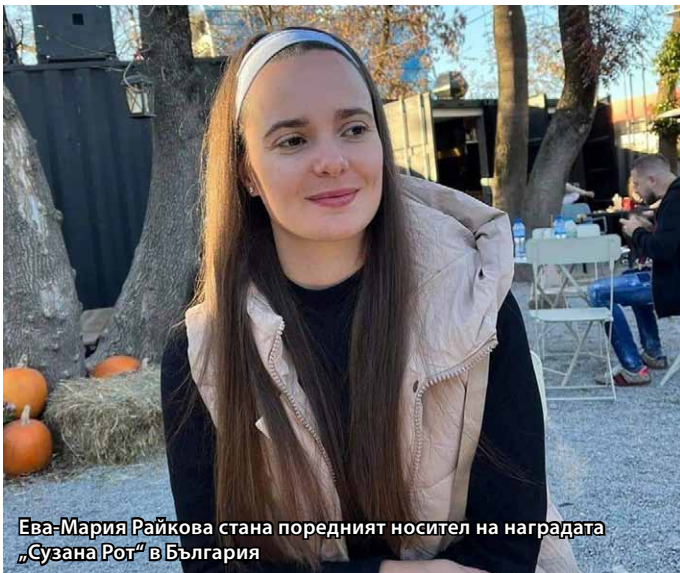
Rozložíš paměť на писателя Марек Торчик всъщност е една от най-обсъжданите книги в Чехия тази година. Романът за едно горчиво детство в малък чешки град спечели най-престижната чешка литературна награда „Магнезия Литера“ в раздела за проза, а също и наградата „Иржи Ортен“, която е за талантиливи писатели под 30-годишна възраст.

Затова и още по-интересно беше как ще се справят българските кандидати в конкурса „Сузана Рот“, който се провежда едновременно в страните, в които развива

дейност Чешкият център. Преглеждайки конкурсните преводи като част от оценяващото преводаче жури, очевидно сме били на едно мнение с д-р Ани Бурова и д-р Йорданка Трифонова, та творбата, закодирана с буква А, да натрупа най-много точки...

Оказа се, че зад нея стои възпитаник на самия Чешки център

Ева-Мария Райкова разпалва там любовта си към езика, а после участва на два пъти и в лятното училище по славистика в Оломоуц. Самата тя е журналист, обича да следи отблизо новостите в чешката литература. По традиция зададохме няколко въпроса на Ева-Мария и за сп. „Българи“. А Чехия отново я очаква – наградата от конкурса всъщност са семинарни дни с победителите от останалите страни в Прага и Бърно.

Ева-Мария Райкова стана поредният носител на наградата „Сузана Рот“ в България

Най-напред честито първо място, Ева-Мария! Как решихте да участвате в конкурса и вярвахте ли, че нещата ще завършат така?

Благодаря! Учила съм чешки език само в Чешкия център в София и нямам самочувствието и увереността на филолог. В продължение на няколко години следях кои автори се подбират за конкурса, някои от откъсите съм превеждала за удоволствие и за да поддържам езика, а и ми е интересно какво се случва в чешката литература. Реших да участвам, защото положих доста усилия в превода, а и исках да получа обратна връзка какви грешки съм допуснала. Ако трябва да съм честна, не вярвах, че нещата ще се развият чак до първо място. Сега съм много щастлива, защото наградата ми дава мотивация да продължавам да надграждам знанията си за чешкия език и чешката култура.

Конкурсният откъс е от книга, която изглежда костелив орех и е предмет на много дискусии в самата Чехия, но и носител вече на много награди...

Дали книгата е по моя вкус? Не, не е. Бих я причислила към т.нар. „терапевтично писане“, което в никакъв случай не искам да прозвучи като обида към автора. Самият Марек Торчик казва в едно интервю, че „без книгите щяхме да останем сами във всичко“, както и че житейската му история е живото доказателство, че нещата все пак стават по-добре.

Той описва реалността, в която живеят доста млади хора, независимо дали са в Чехия или България – бремето на малкия град, финансови проблеми у дома, роднини, зависими от алкохола, неразбиране от страна на връстниците и на учителите в училище. Не стига това, ами и чувството, че си различен от останалите... Този живот на ръба е много за едно дете.

Книгата е прекрасна младежка литература, като пак повтарям, че не го казвам с пренебрежение. Тук отново ще цитирам Торчик, който заявява, че е хубаво да има такива истории за младите, за да знаят, че независимо дали харесват момчета или момичета, дали се чувстват добре в телата си, или не, те не са сами в това и могат да срещнат разбиране.

Какво Ви затрудни повече – стилът на автора, тематиката или пък речникът?

Все пак главните действащи лица са ученици, които употребяват жаргон. Тези диалози ми бяха трудни за превеждане, защото съм доста далече от реалността на един среднестатистически чешки тийнейджър. Как е правилно да се подходи при превода на жаргонни думи? Да замести с еквивалент на български? Или да го преведа дословно от чешки, като така рискувам да звучи неестествено на български? В крайна сметка избрах нещо по средата.

Имаше ли някоя дума или израз, за които после се ядосвахте, че сте написали точно така?

Не, всъщност откъсът беше много приятен за превеждане. Е, имаше доста места, на които трябваше да спра и да помисля как трябва да се преведе, но на мен лично такива моменти са ми любими.

А как избрахте чешкия език? И какво изниква у Вас, когато се спомене Чехия?

Исках да науча език, който не се говори масово. Занимавам се с журналистика и редките езици винаги са плюс в професията. Исках, ако се захващам с нов език, все пак да мога да го използвам. Случва ми се рядко, но понякога постъпвам практично. Всичките ми роднини по майчина линия живеят по морето и от дълги години работят предимно с чехи, така че прецених, че все пак ще ми се отвори възможност да разменя с някого по едно *Ahoj! Jak se máš?*. Така започнах да посещавам курсовете в Чешкия център в София. Там обаче срещнах невероятни преподаватели и мога да кажа, че до голяма степен продължих да се занимавам с чешки език заради тях.

А когато се спомене Чехия, първосигнално винаги се сещам за книгата на Густав Майринк „Голем“. Преводът е на Светослав Минков. Макар че действието се развива в гетото на Прага, винаги съм си представяла Чехия като приказна мистериозна страна, обгърната в мъгла, под която дремят стари легенди и предания, които само чакат някой да ги събуди. Иначе съм имала възможност да посетя различни места в Чехия и все нацелвам прекрасно време. Има една приказка, че щом чужда страна те посреща със слънце, значи те харесва. Много се радвам, че Чехия всеки път ми предоставя възможност да изпия една хубава студена бира на припек.

Съжелявате ли за нещо, че го има там, в Чехия, а у нас – в България, липсва?

Харесва ми отношението на страната към културата и най-вече към литературата. Ще ми се и при нас да го има.

Ако тръгнете без цел и посока към Чехия, къде всъщност ще отидете?

Ева-Мария харесва отношението на чехите към културата и литературата

Първият град, който посетих, беше Оломоуц. Така че колкото и да се въртя из страната, все в тази посока ме влече.

А достатъчно близка ли Ви се струва, та да заживеете там?

Да, бих пробвала да живея там. Моята представа за Чехия е от пътуванията ми като турист и ми е интересно да опитам и от рутината.

Как бихте описали чешкия език на онези, които не знаят и думата?

Българите можем да прихващаме думи и изрази от всички славянски езици и това създава едно измамно самочувствие, че всичко ни е ясно. На човек, който не е учил чешки, бих казала да не се обижда, ако чуе, че е *úžasný člověk* :).

Още много сбъднати чешки мечти Ви пожелаваме!

Интервю на Красимир Проданов

Снимки: личен архив на Ева-Мария Райкова

„Значимите български чехи“

Чешкият център София и Българският културен институт в Прага организираха конкурс за визия за плакат „Значимите български чехи“. Целта на конкурса е създаване на визия за плакат на чешки личности, допринесли за изграждането на българската държава в края на 19. и началото на 20. век, както и на чехи, които в наши дни активно помагат за развитието на икономическата, търговската и културната дипломация. Участниците имаха на разположение примерен списък с имена на значими чешки личности.

В конкурса взеха участие 24 автори с общо 34 проекта.

Членовете на журито Алжбета Хавлинова – илюстраторка и графичка, Радослава Боор – плакатистка и кураторка, проф. Божидар Йонов – художник и плакетист и организаторите на конкурса – Чешкият център в София и Българският културен институт в Прага, класираха кандидатите и присъдиха следните награди:

Първо място спечели Стоян Дечев Дечев с плакати за Иван Мърквичка и Ярослав Вешин. Той ще гостува на Българския институт в Прага по случай откриването на изложбата „Значимите български чехи“.

На второ място се класира Стефка Динкова Бенишева

за плакат за Зденка Дойчева. Наградата е безплатен курс по чешки език за едно ниво в Чешкия център.

Третото място заеха Ралица Валентинова Вълева с плакат за Йосиф Шнитер и Стефания Ивова Георгиева с плакат за Зденка Дойчева. Всяка от тях ще получи ваучер за печат в размер от 250 лв.

За организирани изложби в България и Чехия бяха селектирани още 10 плаката. Вернисажите в Българския културен институт в Прага и в Чешкия център в София ще бъдат на 22 октомври 2024 г.

Конкурсът е организиран по повод 75-годишнината от създаването на Чешкия център София и на Българския културен институт в Прага. Партньори на проекта са Посолството на Чешката република в София, Посолството на Република България в Прага, Държавният културен институт към Министъра на външните работи, Международното триенале на сценичния плакат – София, Съюзът на българските художници, Бохемия Клуб, Чехословашки клуб „Т. Г. Масарик“, Центърът за върхови постижения „Наследство БГ“. (М.З.)

Източник: Чешки център София

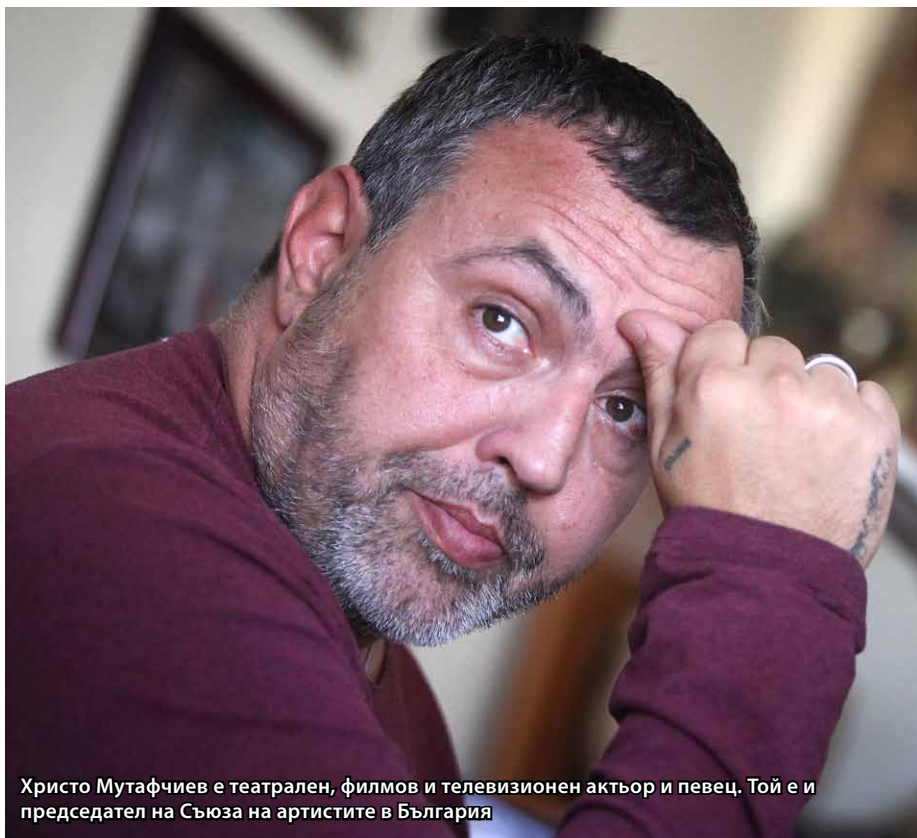
Христо Мутафчиев: Черпя енергия, сили и емоции само от своя дух

Необичайно за моноспектакъл място е барът – в случая „Ретро клуб“ на НДК Варна (новото име на Фестивалния комплекс). Но там се развива действието в пиесата „Боже мой“, написана специално за Христо Мутафчиев от Теа Денолюбова и вдъхновена от романа „Жажда“ на белгийската писателка Амели Нотомб. Тя беше представена в рамките на тазгодишния Международен театрален фестивал „Варненско лято“.

Обичайна за питейно заведение обстановка – много хора, звън на чаши, кафе машината бръмчи... Изведнъж прожекторът се насочва към него – самия Божи син, който е влязъл в бара на Юда, седи на чаша вино и ни говори. Истински се удивява на уменията на хората да се справят с живота. Как носят невидимите си кръстове? Разговорът е топъл, откровен – така, както само големият ни актьор умее – и търси отговори в сърцето и ума на всеки от нас.

Пиесата „Боже мой“ има две номинации през тази година – за „Икар“ – за драматургичен текст, и за „Аскеер“ – за съвременна българска драматургия.

Разговаряме с Христо Мутафчиев на следващия ден след представлението.

Христо Мутафчиев е театрален, филмов и телевизионен актьор и певец. Той е и председател на Съюза на артистите в България

Преди да започнете работа върху спектакъл, отделяте много време за подготовка. В какво се състои тя и по какъв начин Ви помага предварителното обмисляне на крайния резултат?

Самата подготовка зависи от това каква е ролята. Тя може да изисква специални умения – например ако някой герой е глухоням, търся специалисти, които владеят езика на глухонемите, и започвам да работя с тях. Това е нещо нормално. Така че всичко зависи от спецификата на ролята.

Впечатляваща е Вашата способност да възвисявате всекидневното, делничното, и обратно. Как постигате това? Вие не се вживявате в ролята, а ставате този образ, бидейки изцяло себе си; толкова много от себе си вложихте в ролята.

Това е, защото аз не играя никакъв измислен образ. Аз черпя енергия, сили, реакции и емоции само от своя дух. Няма как да играя нещо друго – във всички роли съм аз. Аз съм в дадените обстоятелства.

За втори път работите с режисьора Стоян Радев след „Плач на ангел“. Вие сте успешен творчески тандем. Как се сработвате, как протече репетиционният процес?

Ами както първият. Аз затова избрах да работя с него отново, защото той е много фин, изключително интелигентен, спокоен тип режисьор, който не налага мнението си, не упражнява натиск. Разговаряме, работим, разбираме се с един поглед. Остава ме да се развихря и там, където грешим – грешим, където не грешим, продължаваме напред. Много добре се работи със Стоян, много.

Пиесата „Боже мой“ е вдъхновена от романа „Жажда“ на белгийската писателка Амели Нотомб и е написана специално за Вас от Теа Денолюбова – нямаше как да откажете. С какво Ви привлече пиесата?

С нейната интимност. С това, че тонът не е дидактичен, не е популистски, а е човечен. В един момент може да си кажете за този човек, когото се опитваме да извадим: „Ей, този е много готин, искам да ми е приятел“.

Какво провокация целяхте с пиесата?

Никаква провокация. Ние целим едно-единствено нещо – да бъдем по-интимни, по-човечни.

Истините, които се казват в кръчмите... Клише ли е образът на бармана като изповедник и душеприказчик?

Не, не е клише, това е една истина

от момента, от който съществуват барове.

Един от въпросите, които пиесата задава, е как хората се справят с живота си, как носят невидимите си кръстове. А как Ви носите невидимия си кръст?

Ами нося си го – мой си е и си го нося. Този въпрос е фундаментален в пиесата. Основата на текста е: Христос иска да разбере как хората се справят. Защото ние казваме: „Боже, помогни ми!“. Какво ще ти помогне, ти сам ще си помогнеш. Той наистина не може да разбере това – как успяват хората да се справят и да продължат.

Като актьор сте дълбоко откровен. Има ли цена тази откровеност?

Има цена, има цена – много хора се опитват да я използват за свои цели понякога. Но пък аз ги усещам бързо и им слагам спирачки.

Налага ли Ви се да носите маска в живота, в ежедневието?

От момента, в който се събудя и изляза от къщи, вече съм с някаква маска.

Романтичен човек ли сте?

Принципно да, но затова нося маска.

Какво Ви донесе славата? Отразва ли се тя на личния Ви живот?

Отразява се славата – зачерква свободата на личността.

В „Плач на ангел“, Народен театър „Иван Вазов“

Кое е най-важното за твореца?

Да е спокоен, да няма напрежение в живота му, за да може да отдаде себе си на това, което прави. Иначе ние оставаме без дуенде.

Действието се развива в бар. Магията на баровете – има ли такава?

Има, разбира се. Това е един тунел – от единия край на тъгата към другия край на тъгата. Баровете са едно вдъхновяващо място, където можеш да споделиш, да се изповядаш.

С какви предизвикателства се сблъскахте в процеса на работа?

Нямаше кой знае какви предизвикателства. За мен беше удоволствие да работя. Предизвикателствата си останаха на ниво „през това трябва да

се премине“.

Как съвместявате творческата с административната работа като председател на Съюза на артистите в България?

Те са коренно различни неща и при добра организация могат да се съвместяват прекрасно.

Сравнявайки играта на актьора в киното и в театъра...

Огромна е разликата. Те са различни процеси – както е административната работа и театърът, по същия начин е и театърът и киното. Много различни процеси.

Имате двама сина и една дъщеря. Дали ще тръгне някой от тях по Вашия път?

Големият вече работи като актьор в Сатиричния театър, но другите две деца си изчакват реда да видят с какво ще се занимават. Дали ще се занимават с изкуство, си е тяхно решение. Аз нито ще ги спра, нито ще ги бутам натам.

Кога и защо възкликвате „Боже мой!“?

Това е много лично и не мога да го споделя.

Кое Ви дава сили, когато се изправите пред някаква голяма трудност?

Една-единствена мисъл в главата ми – че ако аз не се справя с тази работа, няма кой друг да го направи.

Христо Мутафчиев в пиесата на Теа Денолюбова „Боже мой!“

Наталия Бояджиева

Снимки: Симон Варсано, Божидар Марков и Светослав Караджов

Павлина Ойстерхус – от „Сървайвър“ към изкуството на операта

Павлина Ойстерхус създава сценографията и костюмите на редица постановки в България и Германия

Впечатляващи са костюмите за „Летящият холандец“ на Вагнер с режисьор Вера Немирова, представен на сцената на Летния театър във Варна. Какъв беше пътят ти от художествен директор на „Сървайвър“ до оперната сцена?

На мнозина тази параболa би звучала странно, дори абсурдно. Във всеки случай тя е твърде любопитна. Особено когато към нея те насочва самата реалност.

С упорство и издръжливост към какви ли не условия ме подготви „Сървайвър“ за бъдещата ми работа в операта. А онова различно, уникално като въздействие пространство, което се откри пред очите ми в Доминиканската република (2007), Панама (2008) и Филипините (2009), развиваше въображението ми. Изключителна звукова фонограма обгръщаше сетивата ми и често я свързвах с познати автори и произведения от изкуството на класическата музика.

Дали ще е припек или дъжд, суша или буря, дали ще се съобразявам с капризите на приливите и отливите, или с особеностите на примадоните и вижданията на режисьора... все е драматургия, с която пристъпвам към развитието на пространството и образите в него.

Разкажи ни за последната оперна премиера.

Във Варна ме привлякоха две постановки в операта с режисьорката Вера Немирова.

През пандемичната 2021 г. бях художничка на костюмите на „Графиня Марица“, а сега реализирахме „Летящият холандец“, която е копродукция с операта в Магдебург и сценографа Том Муш. Във визуално отношение тази продукция е екипна работа в творчески колектив. От премиерата в Магдебург ни делят седем години, точно толкова време е нужно на мистериозния холандец да акостира отново на брега, оставяйки пространство за надежда... Този път във Варненския залив. Това е и отправната точка на моите художествени търсения във варненската версия.

Какво се бе случило през изтеклите седем години (КОВИД пандемията и масовата дигитализация, новата работна динамика и т.н.) и как бих го отразила визуално в костюмите? Тръгнах по пътя на надграждането и доразвиването на образите и биографиите им.

Режисьорката Вера Немирова даде идея за заснемането на филмов разказ на варненския бряг, който обогатява и допълва драматургията на повествованието. Дарихме холандеца с белег, символ на надеждата за спасение, също така и с нов екипаж

от духове, все младежи, следващи го в дигиталното отвъдно...

Премиерата беше края на ноември 2023 г. в операта, а сега го адаптирахме за Международния музикален фестивал „Варненско лято“ в Летния театър със сценографа Чавдар Чомаков.

Твърде често се срещат проекции и мултимедия по театралните и оперни сцени. Дали те не запълват празнината от ниски бюджети или недостиг на въображение?

Проекции, видеа и множество дигитални изразни средства отдавна се използват на оперните сцени и, разбира се, често запълват и бюджетни ниши. Когато са дозирано употребени и преди всичко подкрепят драматургията на образите и пространство, то ги намирам за интересни.

В „Летящият холандец“ ние също използваме медия, част от която са трансформирани образите проекции и филмов наратив, но не илюстративно, а като допълващ визуален биографичен разказ. Също така в началото на представлението холандецът общува чрез филтъра на жива камера на сцената с публиката. Тъй като е прокълнат безспир да броди из морета и океани, той е отхвърлен и изолиран от обществото и хората, както всички ние се чувствахме в периода на пандемията...

Скица от оперетата „Братовчед ми от не зная къде...“ от Едуард Кюнеке, Нюрнбергски театър, 2020 г. Костюми и сценография – Павлина Ойстерхус

Костюмите трябва ли да отразяват епохата?

Дали костюмите ще бъдат в епоха, или не, не мога да кажа предварително. Обикновено, още докато чета либретото и правя първи скици, се чувствам отговорна пред зрителя, старая се в костюмните ми решения той да долови онова, което се случва днес. В социален и исторически план. Не споделям концепцията на онези, които търсят външни, самоцелни ефекти, с които да модернизират една постановка. Обикновено публиката остава глуха за техния новаторски кръсък. Или реплики към исторически образци.

Според мен силата на творческата интерпретация на образите в костюмите и сценографията е откриването на точните метафори и сравнения, с които съвременният зрител ще бъде насочен да се идентифицира с някогашни герои и техните конфликти, пресъздадени в наши дни. Смяната на различни епохи безспорно би обогатила визуалния разказ. В това отношение работата с Вера Немирова е изключително интересна, тъй като тя е доказала, че успешно изгражда сценично повествование. Тя умело ме насочва към изобретателност и свободна импровизация, а те винаги раждат нещо ново. Самата тя не обича отъпканите пътища, а търси своя художествена ниша в изкуството, свързана с изконните човешки ценности, преосмислени по актуален и вълнуващ начин. Тя гради образите с богата палитра от театрални изразни средства.

Как ви срещна животът с Вера Немирова?

През 2011 г. Софийската опера очакваше с нетърпение Вера Немирова, младата талантива режисьорка, идваща от Германия... Трябваше да постави „Любовен еликсир“ от Доницети, копродукция с операта в Бон. Екипът търсеше сценограф с немски език, който да съдейства на художника Вернер Хютерли в София по време на репетициите и реализацията на представлението.

По това време аз работех на камерна сцена с режисьорката Юлия Кръстева по Вагнеровата версия на „Рейнско злато“, специално насочено към младежка аудитория.

Андромахи Раптис в оперетата „Братовчед ми от не зная къде...“

Откъде идва фамилията Ойстерхус?

Фамилията Ойстерхус е холандско-немска. „Ост хус“ в буквален превод от нидерландски означава „източна къща“. Звучеше ми буквално като приказка, докато леля ми ми разказваше за най-източните къщи в поселенията: те са били през Средновековието в Централна и Северна Европа домове ориентири, хранители на карти, реликви и познания.

В миналото на моето семейство има и други паралели с немски имена.

Моята прабаба Хермина идва от Чехия в България, за да посети сестра си Лудмила, която е омъжена в София. През 1903 г. Хермина също в София се омъжва за працядо ми – българския офицер Георги Цветков. За съжаление, тя умира много млада от туберкулоза и оставя две дъщери – баба ми Лилия и сестра ѝ Хелена. Едната сестра остава в България, а другата израства в Клатови, след

което се премества в Бърно. Чешкият „клон“ на нашата фамилия по това време носи немското фамилно име Хес. След Втората световна война то е с твърде опорочена биография (заради Рудолф Хес) и решават да го сменят с българското, но в превод на чешки език. И така фамилията от „Хес“ получава новото название „Квет“ (Květ).

Въпреки разстоянието, двете сестри и поколенията им поддържат връзка повече от сто години! Днес семейството на братовчед ми Радко Квет живее в Бърно и с радост бих споделила, че той е талантив архитект и носи титлата „Архитект на годината“ в Чехия за 2017 г. Езикът, на който се разбираме в нашето международно семейство, е еkleктичен и емоционален, но напълно достатъчен, за да продължим тази дълголетна традиция.

Наталия Бояджиева

Павлина Николова Ойстерхус е родена в София. Завършва Художествената гимназия „Илия Петров“, София (1991 – 1996) и Националната художествена академия в София със специалност „Сценография“ (1996 – 1999). Дипломира се в Художествената академия в Дрезден, Германия (1999 – 2004) със специалност „Сценография и костюми“. Художник е на множество филмови и телевизионни продукции.

В периода 2007 – 2018 г. ръководи фирма „Сетпол“, която се занимава

с пространствен, медиен дизайн, както и с проектиране и изграждане на телевизионни студия.

През 2010 г. получава първата си покана в Софийската опера и балет като художник сценограф и оттогава е чест гост на Националната опера.

В периода 2016 – 2023 г. създава сценографията и костюмите на редица постановки в Софийската опера и балет, в Държавна опера Хамбург, Държавна опера Нюрнберг, Държавна опера Варна и др.

Франко Неро – специален гост на 32-ия международен филмов фестивал „Любовта е лудост“

Тазгодишното издание на „Любовта е лудост“ се проведе последната седмица на август и завърши на първи септември. Тричленното жури в състав Момчил Карамитев (председател), син на големия ни актьор Апостол Карамитев, Ахмет Бояджиоглу (Турция) и Мадарас Исти (Унгария) присъди голямата награда „Златна Афродита“ на аржентинския филм „Сбогом, Буенос Айрес“ с режисьор Герман Крал, а специалната награда спечели иранският „Любимата ми торта“ на режисьорите Бехташ Санаиха и Марям Могадам.

32-ият МФФ „Любовта е лудост“ ще остане незабравим заради гостуването на световната кинолегенда Франко Неро. Няколко пъти имах радостта да се докосна до изключителната му личност – непринуден, скромен, като всеки велик човек, запазил красивия син блясък на очите си, познат ни от младите му години. Видяхме го още първия ден на фестивала – на откриването, когато получи Почетния знак на кмета на Варна за цялостно творчество и принос към световното кино, както и на следващия ден – на пресконференцията, по-късно следобед – на среща с публиката, и веднага след това – в най-новия му филм „Щастливи дни“ на младия режисьор Симоне Петралия, където си партнира с Анна Галиена. Филмът получи наградата на Община Варна.

Ето какво разказа една от вечните звезди Франко Неро за своя живот в киното.

Ролите са като мои деца

Много обичам киното, то е моят живот и няма да го изоставя никога. Обичам всичките си роли – все едно да питаш една майка кое от децата си най-много обича. Ролите са като мои деца и са еднакви за мен.

Ако трябва да сравня холивудското с италианското кино, ще кажа, че в Америка киното е индустрия – събира се екип и всичко е организирано до най-малката подробност; всичко е предвидено. В Италия режисьорът е главното действащо лице, той отива при продуцента да го убеждава. Но още няма нищо написано, а само една идея. Всичко е много по-импровизирано.

Какво бих променил в Европа, ако можех? Не съм политик. Ако някой ми даде власт, аз веднага ще забраня всички оръжия – като няма оръжия, няма войни.

Следвал съм икономика и търговия в Миланския университет, но никога не съм си представял живота с тази професия. Всичко, което съм инвестирал като пари, съм го загубил. За щастие, живея от това, което работя. И никога, през цялата си кариера не съм участвал в реклами. В Германия и Япония ми предлагаша астрономически суми, за да снимам реклами, но винаги съм ги отказвал. Като бях малък, ходех на кино, възхищавах се на големите

актьори и актриси и исках да стана като тях. А когато се снима рекламна кампания на някакви продукти, този човек повече не се възприема като голяма звезда. В днешно време най-вече американските актьори се издържат основно от това и мога да кажа, че сме само трима актьори, които не сме снимали рекламни кампании – Робърт Редфорд, Джак Никълсън и аз.

Благотворителната кампания е мисията на моя живот

Благотворителната кампания, в която участвам – това е мисия, мисията на моя живот, а не работа за мен. Тя започна, когато бях на 23 години. Срещнах се с един католически свещеник, който беше създал селището „Дон Боско“ – за сираци, семейства в трудно положение, бедни хора от различни държави. Идеята е да научим децата на занаят. Това продължава да е от важните ми мисии, които ме вдъхновяват. В това селище мога да видя къде отиват парите ми и да контролирам помощите, които се събират. Когато срещнах свещеника Дон Нело в края на 1964 г., му казах: „Нямам нито една лира, сега съм никой, но ще бъда близо до теб през целия си живот.“ Съдбата реши след година-две да стана известен в цял свят и вече имах възможност да помагам и финансово.

„Джанго без окови“ получава „Оскар“ за най-добър оригинален сценарий

През 2012 г. Куентин Тарантино направи с мен филма „Джанго без окови“, където звучи музика от стария „Джанго“ (1966 г.).

Ето и предисторията. Аз снимах американски филм в Испания по един ирландски роман. Във филма ролята на моя дъщеря играеше Пенелопе Круз. Докато снимахме, Пенелопе ми каза, че са я поканили на фестивала в Сан Себастиан. На фестивала тя се срещна с младия тогава режисьор Куентин Тарантино и когато му каза, че снима с мен, той се побъркал от радост и поискал да ни запознае.

В интервюта, които даваше, Тарантино казваше, че аз съм един от героите на неговото детство. Когато представи филма си „Гадни копелета“, поиска да се срещнем. Той

започна да ме прегръща и да ми разказва, че когато бил на 14 години, работел в една видеотека и оттогава започнал да гледа моите филми и дори си е набавял от Европа мои ленти, които липсвали в САЩ.

Скоро след това снимах епизод от сериала „Special victims“ на Тед Кочев, един голям режисьор с български корени. По време на снимките сценаристът ми каза, че е чел един интересен сценарий на Тарантино, който се казва „Джанго без окови“. Поисках веднага да го прочета и видях, че в него няма роля за мен. Когато пристигнах в Рим, ми се обади Тарантино: „Знаеш ли, Франко, аз съм написал сценарий за филм за стария Джанго. В първата версия мексиканците са едни беззащитни хора, а в моя вариант са смели. Не мога да направя филма без теб“. Аз се направих, че не съм чел сценария, но мога да му дам някои идеи. Той беше много любопитен да ги чуе. Накрая ми каза, че ще се обади отново.

След две седмици се обади: „Мислих върху твоята идея – няма да сработи“. Той вече беше измислил сцената, където аз съм с Леонардо ди Каприо, и видях, че съм доста притеснен от нея. Веднъж ме покани на закуска в един хотел в Бевърли Хилс и това беше най-дългата закуска в живота ми. Тарантино продължаваше да ме уговаря да му се доверя. Накрая реших да участвам във филма. След това заминахме за Ню Орлиънс и цял месец снимахме. Той говореше за мен на Леонардо ди Каприо и другите млади актьори: „Знаете ли кой е той?! Най-голямата звезда в света заедно с Клинт Истууд и Чарли Бронсън!“ По-късно Куентин се ожени за една израелска певица и промени тотално живота си. Сега живее много повече в Израел, отколкото в САЩ.

Новите роли

Направиха ми предложение да участвам в българския филм „Аве Мария“ и в момента преговаряме с Джеки Стоев. През октомври започваме снимките.

Моят син Карло Неро е режисьор на филма „Имението“. В него играем със съпругата ми Ванеса (Редгрейв); участват синовете, снахи, внуци – цялата фамилия. Разбира се, участват и много известни английски актьори.

За мен Елио Петри е най-великият италиански режисьор. Всички посочват Фелини и Антониони, но те правят винаги един и същи филм. А Петри според мен е италианският Стенли Кубрик и всеки негов филм е различен от предишните. Беше гениален режисьор и имах щастието да работя с него. За съжаление, си отиде много млад от сериозна болест.

Филмът „Щастливи дни“

Искам да кажа нещо за филма, който участва във фестивала – „Щастливи дни“. Правил съм много филми – повече от 250, но това е един велик филм. Жалко, че не е в конкурсната програма, защото според мен има голяма възможност да бъде един от фаворитите на фестивала. Бях щастлив, че ми партнира една голяма актриса – Анна Галиена. Заснет е от млад режисьор – Симоне Петралия. Като дойде при мен да ме покани да участвам, нямаше още пари. След като прочетох сценария, му казах: „Можеш да разчиташ на мен“. За мен беше истински късмет да се срещна с двама млади продуценти и да направим филма. Това е една красива любовна история, която доказва, че

Франко Неро беше награден във Варна за цялостно творчество и принос към световното кино

когато има истинска любов, хората не умират.

Аз написах и една книга – „Джанго и другите: Много истории, един живот“. Излезе на английски, можете да я намерите в amazon. Работих с едни от най-големите режисьори на света – Фасбиндер, Клод Шаброл, Луис Бунюел, Сергей Бондарчук, Тарантино. В тази книга разказвам забавни истории от своята кариера. Много се забавлявах, докато я писах.

Безценният съвет на Лорънс Оливие

Мисля, че съм от малкото актьори, които са се снимали във всички жанрове в киното – уестърни, криминалета, любовни, политически, фентъзи – забавлявам се искрено.

Имах щастието да работя и с един от най-големите актьори в света – Лорънс Оливие. Когато се срещнахме за първи път с него, той ми каза, че имам хубава фигура, чар и красота. Посъветва ме да не играя винаги роли на победител и чаровник, защото е голямо еднообразие. Другото, което мога да избира, е да стана истински актьор – да сменям ролите, жанровете, да поемам рискове и кариерата ми ще се движи нагоре и надолу; ще има върхове и спадове. Вървейки по този път, ще събирам плодовете на труда си. Аз се вслушах в съвета му и станах този актьор, който съм.

Наталия Бояджиева

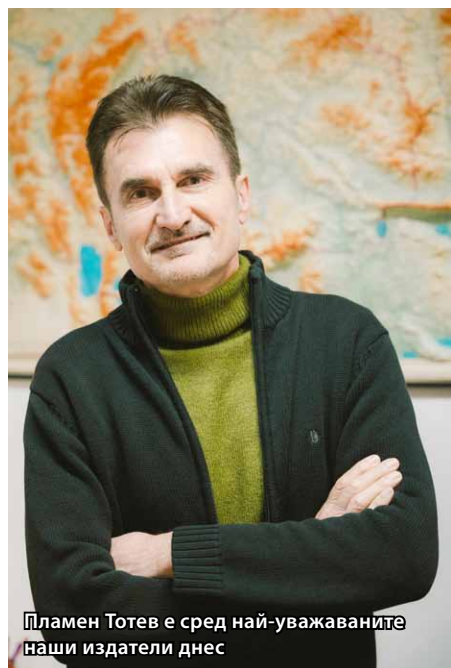
Франческо Спаранеро, известен като Франко Неро, е италиански актьор, роден на 23 ноември 1941 г. в Сан Просперо, днес квартал на Парма. Учи в театралното училище към „Пиколо театро“ и в Католическия университет в Милано. Става известен с главната роля във филма на Серджо Корбучи „Джанго“ (1966), след което играе в много други спагети-вестърни. В края на 60-те години се запознава с известната британска актриса Ванеса Редгрейв. С нея има син Карло, който е сценарист и режисьор. Сключва брак с Ванеса Редгрейв едва през 2006 г. Франко Неро участва във филми на Серджо Корбучи, Луис Бунюел, Райнер Вернер Фасбиндер, Клод Шаброл, Сергей Бондарчук, Михаил Какоянис, Елио Петри, Марко Белоккио, Енцо Г. Кастелари, Куентин Тарантино. Снима се в криминални трилъри, филми на ужасите, военни драми, фантастични филми.

Издателят Пламен Тотев на 60: Винаги съм знаел вътрешно, че книгите са моят път

„Изключително много ценя благодарността“, казва още създателят на издателство „Персей“. То пък е заело една трета от живота му. Тази година е двойно радостна за Пламен Тотев – юбилеи празнуват и той, и „Персей“. Затова се връщаме назад във времето, търсим корените на любовта му към книгите, а и спомени за първите крачки на издателството.

Филолог по професия, Пламен Тотев работи като журналист и пиар, преди да се посвети изцяло на книгите. Днес е сред най-уважаваните у нас издатели – носител на награди като македонската „Рациново признание“ или българската „Ловешки меч“. Многократно са отличавани и негови книги или поредици, излезли с логото на „Персей“.

Връщаме се и към вдъхновенията в живота му – към онези мигове, които са му дали сила и днес да преследва мечтата си.

Пламен Тотев е сред най-уважаваните наши издатели днес

Здравей, 2024 г. е година на юбилеите за теб – и личен, и на издателството... Иска ли ти се някога да извикаш: „О, миг, поспри!“

До този момент, когато ми задаваш този въпрос, изобщо не ми е минавала тази мисъл – и в буквалния, и във фаустовския ѝ смисъл. Постоянно влизайки от един в друг издателски проект или правейки няколко проекта едновременно, изобщо не усещам как времето тече. Понякога се шегувам, че правейки книги на компютъра (все се налага да дооправам неща след други хора – преводачи, редактори, коректори, страньори, да умувам върху рекламни кампании, да избирам книги за превод или да отговарям на български автори, напираси да ги издам...), не забелязвам как се сменят сезоните, излизам на терасата и виждам: било е

пролет, дошло е лято. Това в рамките на шегата, разбира се. Но е факт, че нерядко ми се е налагало да работя в продължение на седмица и повече, без да излизам навън, но и без да го усетя, вгълбен в това, което правя в дадения момент.

Иначе рекордът ми е 50 часа непрекъсната работа на компютъра, без сън. Не мога да забравя този случай, защото имахме планирано пътуване за 10-ина дни, с резервации и заедно с наши близки до Италия, но само ден след връщането ни пристигаше в София наша белгийска писателка. И трябваше да дам за печат книгата ѝ преди заминаването ни, за да може да излезе най-късно в деня, когато пристига за премиерата ѝ. Оказа се обаче, че има много работа по преведения текст. И отне много повече време, отколкото очаквах. И вместо да тръгнем в 2-3 ч. по план, тръгнахме в 8, след като не бях спал две нощи. Е, спях в колата и се будех само при преминаването на границите...

Слава богу, това е единственият такъв случай. А иначе – да работя 24 часа, от сутринта до следващата сутрин, без да си лягам, това се е случвало може би десетки пъти. Все да гоня някакви срокове, които ме натискат и не искам да се издънвам... Но честно казано, не ми тежи толкова, колкото би тежало на друг човек. Просто защото правя това, което винаги съм харесвал и обичал – книги. Първо беше четенето – още като дете любимото ми занимание беше да чета много, много, много книги. След това, като студент и след завършването на университета – да пиша за книги, литературна критика, ревьюта. И накрая, вече 20 години – да правя,

да издавам книги.

И неусетно стигнах до юбилеите, за които спомена. Неусетно – защото, когато си потънал, вътре си в това, с което се занимаваш, и го правиш с удоволствие, тогава не усещаш течещото време.

Времето ни носи радости и разочарования. Може ли без замисляне да определиш най-хубавото, което ти се е случвало, и онова, което моментално си поискал да забравиш?

Най-хубавото – децата ми, семейството, сбъднатата мечта да бъда издател, да имам наистина успешни книги. Наскоро се сетих, по-скоро ми го припомни мой съученик и приятел, който рисуваше много хубаво. Той ми припомни, че когато бяхме в 7. клас, издадох книга (на циклостил – една забравена вече технология за размножаване). Беше неиздавана до тогава новела на Артър Конан Дойл за Шерлок Холмс, която аз преведох от руски със съкращения, а той нарисова корицата. Не се бях сещал за това много години... Радост ми носи, че вървя по път, който съм желал от малък, и правя неща, които обичам.

А разочарованията – всеки ги има, след лошото идва хубаво... Всъщност хората са в основата на всичко – и хубаво, и лошо. Като издател имам два-три инцидента, ако мога така да ги нарека, за които нямах никаква пряка вина, но после нещата си дойдоха на мястото... Разочаровали са ме хора. Тогава ме е боляло, но вече съм го забравил. Хубаво е, че забравям лошото. Винаги съм отворен да помогна, да давам аванси, да откликна на хора, които не са ми близки, но жадуват нещо и аз им помагам,

но след това ме разочароват. Затова изключително много ценя благодарността.

Ето, например, младия, но много талантлив писател Боян Боев. Той вече постигна читателското признание, което заслужава. Подкрепих го, защото видях, че е талантлив, скромен и благодарен човек – притежава качества, които все по-рядко се срещат, при това и трите, събрани в един млад човек. Постепенно, без да се бута с лакти, без да е настъпателен и арогантен, той стигна до сърцата на хората. И сега, 5 години след излизането на първата му книга, която издадохме – „Сайбиевата невеста“, тя влезе в класациите за най-продаваните български книги.

Когато се запознахме с теб, още работеше във вестник, а после нагази и в дълбоките води на киноразпространението. Сега си издател... Имало ли е момент, в който ти се е искало да се откажеш от всичко?

Не, по-скоро съм казвал подобни неща в момент на гняв, а не на безпомощност. Гняв (не е най-добрата ми черта, с която да се похваля), че имам толкова хора около мен в работата, но все се налага да им напомням срокове и неща, които те би трябвало да следят, но не се сещат и правят гафове. Ядосвам се, че се налага да довършвам работата на други, защото свършеното от тях не отговаря на критериите ми как трябва да бъде. Да, понякога става въпрос за субективен вкус и виждане, но пък има и

Мargarита Петкова със своя издател

„Помагал съм за изпитите и на двете си деца“, казва литературният критик

обективни неща като правописните норми, които трябва да се спазват и не бива да остават груби правописни грешки в текстовете на книгите... Някои ще нарекат това, моето – перфекционизъм. Но не мисля, че ще е точно. По-скоро е характер.

Сега си давам сметка, че още от малък сам съм взимал важните решения накъде да поема: след 7. клас – не механотехникум, за да имам професия, както искаше майка ми, а разширено изучаване на руски език; в университета – българска филология, а не толкова желаното право, за което имах такъв бал, че можех да бъда в челото на списъка на приетите... Станах за две години и половина учител в родния ми град Ловеч, с мисълта, че е временно, докато се отвори място в редакция на вестник, където да пиша за нещата, които обичам от дете – книги, популярна музика и кино. Но годините като учител в прочутата ловешка езикова гимназия бяха прекрасни – срещнах умни, будни, със свободна мисъл деца. С много от тях поддържам връзка и днес. А те станаха успели хора, в България и по света.

После се върнах в София. След вестника („Новинар“) дойде киноразпространението („Алфа филм“ и „Мулти видео център“), после предложението на Стойо Вартоломеев да започна работа в „Хермес“, с идеята да развие софийския офис на издателството. Но още по-благодарен съм му за решението му, години по-късно, да смени генерално екипа си. И в един месец на предизвестие за това

аз трябваше да реша какво да правя.

Бях много силен в PR-а, защото имах опит и контакти в медиите заради работата си като журналист и в сферата на киноразпространението. Смело мога да кажа, че много от механизмите за реклама и популяризиране на книги ги бях измислил аз в процеса на практическата работа. И тези механизми работеха успешно, щом виждах как други ме копираха. С този мой опит можех да си направя PR агенция, още повече че бях запазил и контактите си с популярни български певци тогава и можех да работя и за тях. Но реших, че е време да направя мое издателство.

Реших да се казва „Персей“, защото от дете обичам старогръцката митология и това е един от любимите ми герои, освен това имената ни започват с една и съща буква, а конят му е крилатият Пегас – символът на поетическото вдъхновение...

Бързо подготвих първата книга. Регистрацията на издателството (случайно или не, не знам) излезе на 1 ноември 2004 г., а първата книга – на 7 ноември. Имаше някаква магия... От първите десетина книги, които издадох, половината станаха №1 в класациите за най-продавани книги. А аз не издавах (както повечето колеги – тогава, пък и сега) книги, които са в тренда. Издавах за удоволствие неща, които на мен ми харесват и аз самият бих искал да прочета – книги за Александър Македонски, Медичите, Хитлер, съвременни руски романи на Марина Юденич, Александър Бушков и Сергей Минаев...

Поредна среща с читателската публика

Най-голямото предизвикателство беше идеята ми за 14 февруари да събера любовните стихове, които харесвам, в едно красиво, но скъпо струващо подаръчно издание. Споделих с мои близки приятели издатели идеята си и те започнаха да ме окайват, че едва съм станал издател и ще фалирам – кой чете поезия днес... Вложих много любов в тази книга – „Обичам те“, антология на световната любовна поезия. И тя се продаде за една седмица. Не се налагаше да търся медиите за реклама – от най-гледаните телевизии сами се обаждат с предложение да я представим при тях, защото е нещо ново, различно – да се подарява книга на Деня на влюбените...

Последваха много тиражи, още подобни издания. Създадох традиция, която продължава вече 20 години – в навечерието на 14 февруари да издавам том със световни или български шедьоври на любовната лирика, на класици като Яворов, Пенчо Славейков и Мара Белчева, Дебелянов..., а също и на съвременни автори като Евтим Евтимов, Маргарита Петкова, Добромир Банев...

Така че явно Господ (или съдбата) си знае работата...

През годините човек среща много хора... Кой са онези, които са били за теб като пътеводна светлина?

На първо място трябва да спомена проф. Симеон Хаджикосев. Това е човекът, от когото съм се учил и който ме е подкрепял във всичко. Винаги

знаех, че безрезервно мога да разчитам на него. Любопитното е, че той не ми е преподавал в университета. Запозна ни Георги Черняков, ръководителят на Кабинета на младия писател студент, под чието крило израгнаха много от известните български писатели днес. Той видя интереса ми към световната класика (бях написал и публикувал вече няколко статии за нея) и един ден ме извика, написа на едно листче нещо и ми каза: „Ще отидеш с това при Симеон Хаджикосев в кабинета му в университета“.

Нямаше мобилни телефони, Вайбър и Месинджър тогава. Аз отидох, с голямо вълнение и стискайки това листче (явно нещо като препоръка за мен), при Симеон Хаджикосев и така се запознахме. Той стана нещо като мой ментор, но по-вярното е твоето определение, „пътеводна светлина“ в моя живот. Споделяхме еднакъв вкус, мисли и критерии към литературата. Едва ли ще има в България друг човек с неговата ерудиция и интелект. Паметта му беше безукорна. Последните години тренираше мозъка си, като учеше наизуст и рецитираше български и световни поети в оригинал. Преоткриваше класици. Интересуваше се и от новото – носех му да чете съвременни автори, които издавам. Издадох десетина негови книги, включително последните три тома на неговата забележителна „Западноевропейска литература“. Често ми казваше: „Ти си единственият приятел, който ми остана!“ Визираше не само тези, които си бяха отишли от

живота...

Евтим Евтимов е другият, който трябва да спомена. През последните 15 години от живота му беше сред най-близките ми не само автори, но и приятели. Пишеше за любов и излъчваше любов. Имаше много доброта, благодост в него. Винаги намираще да каже добра дума за всеки. И на него, и на мен са ми се случвали неприятни коментари, интриги... и не мога да забравя неговото „Отминавай!“. Романьола беше същият тип човек и достоен негов спътник.

Не мога да не спомена и Краси и Вили Гюлмезови (дует „Шик“) – с Краси направихме няколко красиви песни; Ива Николова – талантлив поет и литератор, който задълба в политическата журналистика; Петя Буюклиева и мъжът ѝ Тони; Лора – близък семеен приятел и верен служител в издателството; Маргарита Петкова и Добромир Банев – не само обичани автори, но и добри приятели.

И не на последно място – вие, Краси и Дени (Красимир и Деница Проданови, б. ред.), прекрасни приятели, съмишленици, преводачи, за които всеки може да завиди, ако знае колко сте добри, талантливи, но изключително скромни и верни. От проходаването на издателството до днес (и много време преди това) сте до мен.

Всъщност за мен си колкото издател, толкова и творец. Кое е по-трудно у нас, в България?

Ако става дума за мен, по-скоро съм автор на текстове за песни, в които се опитвам да вкарам поетичен език и повече метафори, и ги пиша просто така, за удоволствие, а и защото обичам красивата музика на Красимир Гюлмезов. Щастлив съм, че направихме такива песни като „Където няма студ“ и „Ангел в нощта“, които хората обикнаха. Но и в раждането на песните усещам същата тръпка, каквато чувствам при създаването на книгите. Имам същото нетърпение да видя крайния резултат и как той стига до хората, как се приема от тях...

Ти пишеш и прекрасни помагала, за които знаем, че помагат по български език и литература вече на поколения ученици. Колко изпита си взел вместо своите деца?

Да, помагал съм и на двете ми деца. Истината е, че затрупан от работа (която никога не свършва, но и напротив, увеличава се), когато се наложи в най-важния момент, какъвто са изпитите за гимназията (сегашното НВО), тогава зарязвам всичко и се захващам денонощно с подготовката им.

Всъщност може би Стефан е важна причина да се роди „Персей“. Разбрах, че частните уроци, на които ходеше, не дават резултат, и за един месец се заех и му написах на достъпен език целия материал по литература за 7. клас. Той се представи отлично, а аз след това сам издадох написаните за него материали в учебно помагало. Приходите от него реално бяха скромният капитал, с който стартирах като издател. А Стефан сега, години по-късно, работи здраво наравно с мен. Владее перфектно английски, отлично разбира от техника и нови технологии и без него едва ли бих се справил с всичко.

Маги е друга песен. Израснала в семейство на издатели, тя едва преди 1-2 години откри книгите и стана страстен читател, какъвто бях и аз на нейните години. И тази година, когато бяха изпитите ѝ след 7. клас, поставихме рекорд – за по-малко от две седмици я подготвих по български език и литература, представи се отлично и сега ще учи френски в езиково училище. С майка ѝ напоследък са добър тандем на панаирите и алеите на книгата.

Знам, че си чудесен градинар и готвач, а в същото време печелиш награди за литература и книгоиздаване... С колко таланта се ражда според теб човек и всъщност има ли такова нещо като съдба?

Явно има съдба. Казвам го въз основа на опита си. Ако човек открие своя път и тръгне по него, нищо не може да го спре. Въпросът е да има страст, емоция. Много да желаеш нещо, да се лишаваш заради него от други, понякога елементарни, ежедневни неща. И тогава нещата се случват. Що се отнася до градинарството (ако това на голямата ни тераса може да се нарече така) и кулинарството – самоук съм, никой не ме е учил. Да готвя се научих през студентските години, с цел да си спестя понякога няколко-часовото висене по опашки в тогава

Книгите могат да събират хората, напомня Пламен Тотев

единствените два стола в Студентски град. А градинарството е може би резултат от желанието ми да не късам връзката със земята и мирисът на босилек, например, да ми я напомня.

Как стана така, че твоето издателство е сред най-обичащите чешката литература у нас?

Няма друг отговор, освен че „виновниците“ за това сте вие с Дени и любовта ви към чешкия език и култура. Аз също ги обичам, а един от любимите ми автори е Йозеф Томан. Но ако не бяхте вие с Дени, никога нямаше чешката литература да заеме толкова значимо място в издателската ни продукция, а ние издаваме книги от почти всички европейски езици. Благодарение на прекрасните ви и четящи се с лекота преводи много от важните автори и книги в съвременната чешка литература проговориха български. Имаме отлично сътрудничество и с Чешкия център в София, като много чешки писатели имаха и живи срещи с българските читатели. Не мога да не спомена и Васил Самоковлиев, който направи няколко превода за нас.

Всички говорят, че в наше време обществото е разделено – дали книгите и поезията имат силата да събират хората? Или това е илюзия...

Да, книгите могат да събират хората, да ги карат да преживяват едни и същи емоции или да мислят върху едни и същи проблеми. За съжаление, все по-малко българи четат. А

оттам – и по-малко мислят, стават все по-неграмотни. Но да не бъдем песимисти – имаме и много успешни алеи на книгата, когато „се изпречим“ на пътя на разхождащите се в пешеходната част на бул. „Витоша“ в София например и те се сетят, че съществуват и книги, въпреки че от години не са влизали в книжарници.

Подготвяш ли някакво специално честване на тазгодишните юбилей?

Планирах го за март във връзка с личния ми юбилей, но реших да остане за ноември, когато е годишнината на „Персей“. Имам и идея това да е повод за поява на мои книги, за които все не остава време. Едната вече излезе – „Митове за сътворението“ (насочена повече към деца и ученици). Другата е почти готова като текстове – „Иван Вазов“ (с анализи). А третата е „Ангел в нощта“ (не само текстовете на песните, но и очерци за важни хора, белязали живота ми).

Ще се радваме да те посрещнем отново и в Прага скоро! А дотогава – много здраве и вдъхновение!

С най-голямо удоволствие. Обичам Прага. Изключително много ценя това, което Мария Захариева прави. И виждам, че работи със същия плам, с който и аз. Културата, духовността често е поставяна в сянка и отрязвана от достатъчно финансиране, така че ако го няма този огън, нещата трудно ще се случват.

Интервю на **Красимир Проданов**

97-годишната Илзе Пашова: Българите каквото и да правят, е добро

Настоящият текст съдържа спомени на Илзе Пашова, записани при лична среща разговор в Дома за социални грижи „Хагибор“ в Прага

Илзе Пашова си спомня с любов за България

Преживяла е Холокоста и Втората световна война – и е родена в България. Толкова много е видяла, че вече ѝ е трудно да търси в паметта си години и дати. Посрещатни обаче на крак в пражкия дом за социални грижи „Хагибор“. Уютната ѝ стая е практично подредена. Късче от миналото също е тук – снимка на родителите ѝ, правена може би в предвоенните години...

Инж. арх. Илзе Пашова е родена в България

У нас завършва гимназия и започва следването си в университета. Глобалните промени обаче пращат семейството ѝ след Втората световна война в Прага. И тя се озовава в страна, чийто език не говори, и сред хора, които не разбира... Но в живота ѝ е имало много такива предизвикателства!

Баща ѝ всъщност е от Пилзен, а майка ѝ е виенчанка. Семейството се мести в София и заживява в района на Военна академия, на ул. „Асен Златаров“, близо до пивоварната на братята Прошек. Баща ѝ започва работа като чертожник, също така рисува и снима, прави портрети на работещи жени. Проблеми с очите обаче го карат да смени професията

си. Започва работа в държавния експорт на животни за цял свят. „Тогава работеше цяла България – връща се далеч-далеч във времето Илзе. – Българите каквото и да правят, е добро, но нямат това чувство. Запомнила съм как казваха „Българска работа!“. Още ли е така?“

„Да, така е“, признаваме чистосърдечно, а на лицето на Илзе се появява философска усмивка.

Водим разговора трима

Нейната стара позната Галина Боровичкова задава въпроси и подхвърля реплики, тя познава Илзе отдавна. Аз съм се заел да записвам свидетелството на 97-годишната жена. Интересно е, защото повечето от фактите, които чуваме, сме чели само по книгите или са ни познати от някой филм.

Семейството на Илзе общува в предвоенните години предимно с немската общност в София. Майка ѝ всъщност говори само немски. Може би това прави съдбата им по време на Втората световна война малко по-лека. И така обаче са изселени в Чирпан заради еврейския произход на семейството. Жълтите звезди стават неотлъчен атрибут за тях.

Едва преживели трудния период, следва нов трус – Илзе следва архитектура в София. Точно преди да се яви на държавен изпит обаче, семейството трябва да предприеме ново пътуване, този път към Прага.

И ето го младото тогава момиче в страна и град, чийто език съвършено не познава. Опитва да завърши в Прага, но среща стена от неразбиране – комуникацията за нея е изключително трудна, опитва да общува с преподавателите на някаква смесица от немски и български. Горчиво си спомня, че макар да говорят немски, те предпочитат да свият неразбиращо рамене... На изпит я допускат едва след две години.

Междувременно работи и учи усилено новия за нея език

„Една вечер се разхождах по Вацлавския площад – припомня си куриозна случка, – и видях голяма опашка само от мъже...“ Илзе си проправя път, за да види за какво е опашката... и съзира „радио с картинки“, както го нарекла тогава за себе си. „Имаше кутия с малък образ в нея – телевизор, но аз не знаех какво е... България беше по-назад и нямаше такива магазини.“

У нас всъщност се ползвали с голяма слава друг тип магазини – от рода чупи-купи, т.е. за резервни части. „Това никога няма да го забравя – повтаря весело тя. – Чупи-купи!“

Животът в Прага за семейството всъщност е голяма крачка назад. Настаняват ги с още едно семейство в апартамент в района „Карлин“. Хубавият софийски апартамент до Военна академия им липсва, но реалността вече е друга.

„Майка ми свикна – татко беше този, който поиска да се върне в Чехия. Тогава положението в Европа беше тежко, хората нямаха работа...“

Илзе описва и живота на чехите в България в ония времена

„Бяха много – казва тя, – работеха

и се чувстваха добре. Чехите направиха много за България. Те например донесоха пивото. И първият български художник е чех“, подсказва ни тя важността на Иван Мърквичка.

Чешката диаспора по онова време е наистина и голяма, и на важни за страната ни позиции. Илзе си спомня как например в програмата на софийските кина се появил чешки филм. Разказва ни и сюжета – прислужница в Прага се влюбва в сина на своите работодатели, забременява и се хвърля в езеро, за да избегне позора. Българите много харесали чешката драма и филмът се обсъждал надълго и нашироко от софиянци.

„Това, че съм жива сега, е изключение – казва ни Илзе с лека горчивина. – Имах много снимки, но изчезнаха...“ Но пък час по час си спомня наистина необикновени истории, подсказващи много и за това колко различни са били ония времена. Веднъж например изненадващо на вратата позвънил неин бивш колега, пристигнал с влака от София в полунощ. Попитал за майка ѝ – искал да се похвали колко добре е научил немски!

„България е хубава – казва още нещо важно Илзе, – но хората си отиват там много рано. Българите не се хранят добре, животът им е тежък!“ И цитира своя позната, която също била архитектка. В писмото ѝ от София пишело: „Трябва да изберем дали да мръзнем, или да гладуваме“.

После отново се връща назад във времето

Припомня си мрачните години на

Илзе Пашова с българската си приятелка Галина Боровичкова

Спомени от прекараното в България детство

войната – у нас нямало лагери по модела на Холокоста, но и така семейството преживяло трудно. Изселени в Чирпан, те заживяват нов живот. Баща ѝ е пратен да троши камъни за нови пътища и мостове. И без друго в лоша физическа форма, той отслабва там много. Помагат му другарите и така оцелява.

За да посещава Илзе училище пък е нужно специално разрешение – стои сама на последния чин и не получава бележки. Звездата задължително е върху ученическата униформа. Директорът всъщност има и друга задача за момичето. Кани го у дома под предлог да гледа детето му и започва да разпитва за какво си говорят останалите ученички. „Сега са други времена – поклаща глава Илзе, – едва ли моята история ще помогне някому.“

Колкото повече си говорим, толкова повече грее тя

Ред е на следващия спомен, сега от периода в София. Момичето се разболява от скарлатина и е настанено във временна детска болница в едно училище. „И сега, като отида в болница, първо в главата ми изниква мисълта за... пържени картофи – усмихва се тя. – За вечеря там ни даваха само кофичка пържени картофи, като всеки можеше да си вземе, колкото поиска. Единствено в България може да се случи такова нещо!“

Спасява я всъщност хуморът. Обича да си спомня веселите неща... На 97 те са най-голямото ѝ лекарство – и богатство. Наред с грижите, които полагат останалите за нея, разбира се. Докато си говорим, персоналът идва на няколко пъти да провери как е питомката им. Разтребват, носят закуска, интересуват се как се чувства... Самата тя спазва свой график, казва, че има много неща за вършене. И пак се усъмнява, че разказаното от нея ще е интересно някому. Но после добавя откровено: „Имам прекрасни спомени!“

А колкото и трудно да е живял човек, само заради това си заслужава... Заради възможността да дариш света със своята усмивка. Да запазиш вяра, като така се превърнеш в пример и за другите. Илзе може би не го осъзнава, но точно от такива примери имаме нужда днес. От сила като нейната.

Спомените на Илзе Пашова записа
Красимир Проданов

Тане войводата – един забравен герой

На 19 януари 1947 г. в милиционерския участък в Асеновград е убит 73-годишният Тане войводата – забележителен българин, с големи заслуги в борбите за национално освобождение на българите в Македония и Тракия, участник във войните за национално обединение – и в двете Балкански войни, и в Първата световна война.

Тане Николов, 1910 г. Таню Николов Жеков е български революционер, виден деец на националноосвободителното движение на българите в Македония и Тракия. Наричат го още Тане, Таньо, Тани и Тано.

Днес никой не знае къде е неговият гроб, а комунистическите убийци не спират пред физическото му убийство – опитват се и да окалят почтеното му име. Когато не успяват в клеветите, те просто обричат Тане войводата на забрава. Името му е потулено, в учебниците не пише за него, нито една улица не е кръстена на този достоен човек.

Но фактите са упорито нещо и ето че един млад пловдивски режисьор Иван Узунов успява да издири свидетели и да намери безспорни доказателства за светлата и безкористна личност на Таню Николов и за неговия отдаден на България живот. Филмът е направен с личните средства на режисьора Иван Узунов и брат му Димитър Узунов, с когото са съсценаристи. Трябва да бъде похвалена и отличната работа на оператора Георги Семов.

„Тане войводата“ е наистина впечатляващ филм, създаден с любов и с респект пред живота и делото на един достоен българин, чието име вече няма да бъде потуляно.

Историята на Тане войвода

Роден в Османската империя през 1873 г., живял в освободеното Царство България и участвал в безчет битки, Тане Николов загива от ръцете на предателите, установили съветската

тоталитарна власт в България. Личната му съдба е трагична. Като млад, 24-годишен подофицер той се венчава за любимата си и двамата имат дъщеричка. Но щастието им трае кратко. Не след дълго Тане губи своята съпруга, а малко по-късно – и дъщеричката си. Тази рана никога не зараства, той остава цял живот привързан към децата и младежите, подпомага ги, както подпомага и сираците, вдовиците, бедните и ощетените.

Но Тане никога повече не се жени, зачерква личния си живот и се посвещава на България.

Следващия близо четвърт век той ще води безброй сражения в равнините на Одринска и Беломорска Тракия, по билата на Родопска планина и склоновете на Пиринска Македония, чак до хълмовете на Поморавието.

През септември 1904 г., близо една година след потушаването на Илинденско-Преображенското въстание, по молба на Борис Сарафов, с когото са съратници и близки приятели, Тане Николов действа с четата си в Дедеагачко.

Поради вътрешните борби между Върховния комитет и Задграничното бюро на Вътрешната македоно-одринска революционна организация, последното решава да изпрати друга чета – начело с Христо Арнаудов, която да залови и върне Тане в България.

Двамата обаче се побратимяват и обединяват усилията си.

В края на 1904 г. Тане свиква местно събрание в село Мерхамлия, Дедеагачко. През нощта войводата и другарите му отсядат в дома на тамошен съратник.

През нощта, докато спят, къщата е разтърсена от мощен взрив, а Тане е ранен. След като се съвзема, открива, че чантата му, пълна с организационни документи, е открадната.

Оказва се, че един от четниците, грък по народност, е агент на турската власт. Започват преследвания и тормоз над българското население. Арестувани са 276 души и мнозина са осъдени на смърт.

Не след дълго Таневата чета е обкръжена от турски аскер край село Манастир, Гюмюрджинско. Битката е жестока и продължава цял ден. Но въпреки безнадеждната ситуация, под прикритието на нощта войводата успява да измъкне 20-тимата си четници живи.

Във филма на Иван Узунов „Тане войводата“ историкът Красимира Узунова уточнява: „Опитът, който Таню Николов е натрупал в Десети пехотен родопски полк, по-късно много му помага в неговата четническа дейност. Насреща си има военни сили и той прилага военна тактика, което му помага да води успешни действия

Тане с племенника си войводата Мамин Кольо, 1910 г.

срещу турските войски“.

Тане е свидетел на етническото прочистване в Македония и Беломорието

През годините Тане Николов става свидетел на вероломните действия на гърци и сърби срещу българите, на жестокостта, с която извършват етническо прочистване в Македония и Беломорието.

Клането, извършено от гърците в село Загоричани на 25 март 1905 г., когато, насърчавани от Костурския митрополит, гръцки чети подпалват селото и избиват десетки жители, е потресаващо.

Във филма на Иван Узунов са цитирани думите на италианския наблюдател полковник Албера: *„Като офицер от италианската армия съм вземал участие в много сражения с дивите африкански племена. Често пъти се е случвало да бъдат пленени от африканците и избивани наши войници, но избиване с такава жестокост не съм виждал досега и не намирам думи, с които да квалифицирам злодеянието“.*

Най-малката жертва е 4-годишно дете. Част от убитите са изложени в църковния двор – с изبودени очи, с отсечени ръце и крака.

Същевременно в Македония навлизат и сръбски чети, които започват да отвличат и убиват българи, да опожаряват българските села.

Когато младата учителка Екатерина Симидчиева от Куманово, в напреднала бременност, повежда местните българки срещу опита на сърбите, подпомогнати от османската власт, да узурпират български църковен имот, тя е жестоко пребита и губи не само нероденото си дете, но и своя живот.

„Никога не допусках, че Македония може да стане някога сръбска, че гърците ще завладеят Солун. Населението на Македония е в своето мнозинство българско, после иде по численост турското, гърците са малко, а сърби там никак няма между коренното население. За свободите на тая страна се бореха и жертваха само българите. В революционно време гърците и сърбоманите вървяха наедно с нас, турците... На мене и на моята полиция те съобщаваха всичко, каквото научеха, те бяха наши шпиони...“ признава Хюсеин Хилми

Войводите Мирчо Найденов, Тане Николов и Гьоре Спирков Ленищанец

паша, велик везир на Османската империя.

В края на април 1907 г. Тане Николов пресича границата и четата му се установява в село Попадия. Към нея се присъединяват и отрядите на местните войводи Велко Апостолов и Мирчо Найденов. Престоят в Попадия ще бъде белязан от ново предателство.

Сръбски агент на име Иван се внедрил в Таневата чета още при нейното сформирание и бил натоварен със задачата да убие войводите Тане Николов, Иван Наумов – Алябака и Петър Ацев.

В опит да набере съмишленици обаче агентът издава плана си, обещавайки богато възнаграждение. Узнал това от своите четници, Тане им нарежда да се преструват, че ще сътрудничат на изменника, с цел да разкрие други сръбски агенти в околните села. Предателят споделя, че след като изпълнят плана си, ще се изтеглят в съседното село Никодим, където се крият сръбските чети на Йован Бабунски и Григор Соколович. За Тане информацията е достатъчна.

Веднага след като агентът е наказан, четата се отправя към село Никодим, но сърбите са избягали. Тане влиза в селото и разпорежда всичките му жители да се съберат на мегдана. Пита селяните защо приютяват сръбски чети и агенти. Никодимци разказват за заплахите, тормоза и преследванията, както и за колаборацията между сърби и турци и как самите турци им заявили, че ако искат да запазят главите си, е по-добре да се пишат сърби, а не българи.

Насилствена македонизация на Пиринска Македония

Тане войводата и неговите четници водят не една битка, стават свидетели на не една покрусена надежда и на не едно предателство.

Но едно от най-вероломните предателства е извършено от българските комунисти след съветската окупация на България през 1944 г.

По заръка на Сталин Българската комунистическа партия предприема насилствена македонизация на Пиринска Македония. Подготвя се присъединяването на цялата област към Югославия. От Скопие се изпращат учители, които да „ограмотят“ населението на новосъздадения македонски език. В училищата вече се преподава и стъкмената наскоро македонска история, която обявява цар Самуил и братя Миладинови за македонци. През 1946 г., при преброяването на населението в Югозападна България, като македонци насилствено са вписани 160 000 българи. Същата година партията провежда и скалъпен процес срещу 22-ма младежи от Пиринския край, противници на македонизацията на родните им земи.

Тане войводата е потресен до дъното на душата си от тези антибългарски действия на комунистите.

С един замах те зачеркват не само живите българи и тяхната свобода, тяхното национално съзнание и достойнство, но и стъпкват костите на неговите другари, паднали в борбите за присъединяването на македонските области към отечеството България.

На всичко отгоре, преди години

Тане войвода с трайкики в Пловдив, 1940 г.

още, поради напредналата си възраст Тане войводата е отдал под наем мелницата си, намираща се край Асеновград.

След 1944 г. обаче наемателят и работниците му стават дръзки и арогантни, тормозят го и демонстрират връзките си с комунистите. Чувствайки се защитени от новата комунистическа власт, те се самоабравят и си позволяват да подлагат престарелия Тане на подигравки и издевателства. Дори прибегват до физическа само-разправа с него.

Седемдесет и три годишният войвода не може да търпи повече. На 6 януари 1947 г., въоръжен с ловна пушка и пистолет, Тане влиза в канцелариите на мелницата и застрелва самонадеяния агресивен наемател и четиримата негови работници, които са си позволявали да се гаврят физически и психически с Тане и съгражданите му. След което спокойно се предава сам на милицията.

Според официалния смъртен акт той се бил самообесил. Няма никаква логика Войводата да отиде в милиционерския участък, за да се обеси там. Роден в друго време, той навярно се е надявал на честен процес. Уви. Скоро комунистическата преса започва акция по очернянето на Тане Николов. Наричат го прононсиран терорист, участник в разбойнически акции и грабежи, лъжат, че бил извършвал масови убийства. Не им стига това и съчиняват смехотворната лъжа, че бил подарил на цар Фердинанд огромни количества златни монети и украшения, които уж бил ограбил по време на разбойничес-

тото си. Самоабравят се дотам, че го обвиняват в „разгулен живот“.

Истината обаче няма как да бъде потулена, хората много добре познават Тане войвода. Знаят, че той води изключително скромен живот, а всяка своя пара, припечелена от мелницата, дарява за благотворителност.

Атанас Карачолев, счетоводител на Тане, споделя: „Той живееше почти бедно. Имаше само една стая, в която живееше. Ходеше почти с едни дрехи – войводските, куртка от зелен плат и брич. Той не обичаше да пилее парите си за черпене, пиеше само кафе и лимонада и изяждаше по един локум“.

Благотворителна дейност

Тане войводата подпомага с редовна финансова издръжка сиропиталището в Асеновград от деня на неговото създаване през 1935 г. Същевременно дарява средства и на

много юношески организации в страната. В село Тепеджик, Кърджалийско, дори има младежки клуб, носещ неговото име – толкова е бил популярен и обичан. Подпомага и организацията „Орле“ в Гюмюрджина.

Когато започва строежът на водоелектрическа централа край Асеновград, Тане войводата отново прави щедро дарение.

Иван Дуков казва: „Ако за Таню Николов мислим само като за борец за свобода и обединение на българите, това е по-малко от половината от неговото величие, от неговата сила. Като човек той е много по-нависоко. Неговата сила е в неговата социална щедрост“.

Една година преди да го убият, през 1946 г., Тане подготвя завещанието си. Той дарява на сиропиталището в Асеновград почти цялото си имущество, състоящо се от мелница, ценни книжа и земеделска земя. Завещава и един от възпитаниците на приюта, с добър успех, да продължи образованието си в мелничарско училище и след това да бъде назначен за управител на мелницата, която за вечни времена да носи името „Тане войвода“.

Създаден е и фонд, чиито приходи да се раздават всяка година на Атанасовден в помощ на бедни хора в Асеновградско.

След смъртта на войводата завещанието му не е зачетено от комунистическата власт. Тя ограбва имотите на Тане и с лека ръка зачерква и последната му воля, и името му за историята.

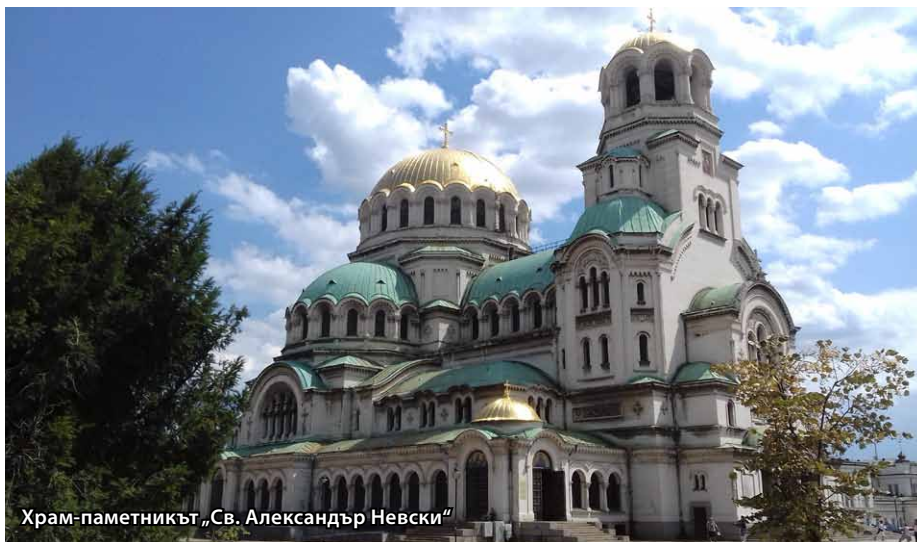
Даниела Горчева

Тане войводата с деца от Гюмюрджина (днес Комотини в Гърция), 1940 г.

100 години от освещаването на храм-паметник „Св. Александър Невски“

Един от символите на град София, „Св. Александър Невски“, е най-големият действащ православен храм в България и вторият по големина на Балканския полуостров. Със своите внушителни размери, великолепна архитектура и интериор той впечатлява не един или двама посетители. Издигнат е в памет на загиналите руски войни и българи по време на Руско-турската война (1877 – 1878). Неговото изграждане продължава почти половин век както поради финансови причини, така и в резултат от променящата се политическа конюнктура в страната.

Храм-паметникът „Св. Александър Невски“

Първият проект за храм

В края на 1883 г. е одобрен проектът на руския архитект академик Иван Семьонович Богомолов, който представлява смесица между руския и византийския архитектурен стил. На следващата година той подписва официален договор с българската държава, според който планът за строежа трябва да бъде представен в началото на 1885 г. Поради липсата на достатъчно строителни материали, от българска страна се излиза с безумната идея да се разруши базиликата „Св. София“ и тухлите да се използват за строежа на храма. Руският академик не само отхвърля предложението, но и съдейства за реставрацията на „Св. София“ с руски средства.

През лятото на 1885 г. назначената строителна комисия преглежда готовия проект на И. Богомолов и излиза със заключение, че строежът може да започне. Неговото начало е отложено поради редица драматични политически събития в Княжество България – Съединението и Сръбско-българската война през 1885 г., детронацията на княз Александър I Батенберг на следващата година и абдикирането му от българския трон. В резултат на това отношенията с Русия се влошават, а в края на 1886 г. дипломатическите връзки са официално прекъснати.

Проектът на Александър Померанцев

Идеята за издигане на храма излиза отново на преден план след края на Стамболовия режим. Решението за започване на строежа се използва от българската дипломация по време на преговорите с Русия за възстановяване на дипломатическите отношения, което става факт през 1896 г. Ново-назначената от министъра на общест-

Полагане на основите

Идеята за издигане на паметник, увековечаващ подвига на загиналите за освобождението на България, е поставена за пръв път от Петко Каравелов (един от лидерите на Либералната партия) по време на заседанието на Учредителното събрание в град Търново. Той предлага в старата българска столица, на хълма Царевец, да се издигне храм, носещ името на руския княз Александър Невски, известен с победите си над Швеция през 13. в. Предложението е прието с бурни възгласи.

Новоизбраният български княз Александър Батенберг подкрепя ентузиазиранието идея за издигане на храм-паметник, още повече, че самият той е участник в Руско-турската освободителна война. Той обаче налага мнението катедралата да се построи в София. През 1881 г. по негова инициатива се създава Централна комисия, която се заема с подготовката по изграждане на паметника. Тя подема кампания чрез местната администрация за събиране на доброволни дарения от населението.

На 19 февруари 1882 г. тържествено е положен основният камък, близо до раннохристиянската базилика „Св. София“. Въпреки лошото време, на тържеството присъстват хиляди граждани. Софийският митрополит Мелетий прочита текста на акта за построяването на храма. Текстът е поставен в метална кутия, в която князът пуска няколко златни монети според стария славянски обичай и която е зазидана до основния камък. Официалната част завършва с церемониален марш на войските.

За да се ускори събирането на дарения и започването на строежа, се създава специален комитет, който изпраща призови сред българите в Княжеството, Източна Румелия и живеещите в чужбина. Самият княз Батенберг дарява внушителната за времето сума от 5000 златни лева. Въпреки провежданата агитация, събраните средства се оказват крайно недостатъчни – събрана е по-малко от половината от необходимата сума от 2 000 000 лв. За тази цел Народното събрание гласува отпускането на ежегодна помощ от държавния бюджет за строежа.

Арх. Александър Померанцев преработва проекта за храма и е ръководител на строежа

вените сгради Михаил Маджаров комисия, отговаряща за изграждането на паметника, решава да привлече нов архитект на мястото на починалия Богомолв.

По предложение на Найден Геров е поканен преподавателят по архитектура в Императорската художествена академия проф. Александър Померанцев. Приемайки предложението, той нанася някои корекции на първоначалния проект, според които храмът ще бъде съборен и катедрален и ще бъде по-голям по размери, така че да побира около 5000 души. Поради прекалената професионална заетост на Александър Померанцев и предявените от него нови условия от финансово и техническо естество, договорът между него и българската държава е подписан едва на 31 март 1904 г. Руският архитект се задължава да преработи предишния проект, да увеличи размерите на храма, като разходите по построяването му да бъдат максимум 3,5 млн. лв. Възнаграждението му за труда ще бъде 10% от истинската стойност на храма. Александър Померанцев се явява ръководител на строежа и отговаря за неговото техническо и художествено изпълнение.

Още същата година руският архитект представя своя проект за православен катедрален храм, следвайки византийския архитектурен стил. За модел му служи църквата в някогашната византийска столица „Св. София“. Предвижда се храмът да има 51-метрова камбанария, 11 врати и множество прозорци.

Начало на строителните работи

Строителните работи започват през лятото на 1904 г. На следващата година се издигат каменните основи. В началото на 1906 г. строежът временно спира заради недостига на тухли и липсата на координация в работата. За да се ускори работата, е монтиран първият в България асансьор, по който се пренасят тухлите и разтворът. Облицовката на стените се оказва най-трудна. В хода на работата руските архитекти внасят някои промени – увеличават броя на прозорците и височината на камбанарията. През есента на 1906 г. строителите се заемат с направата на покривната конструкция. В разрез с дотогавашната българска традиция Строителната комисия решава покривът да бъде от метал поради по-голямата издръжливост срещу ветровете. Предвижда се поставянето на медни листове и позлатяването на четирите кръста.

През март 1910 г. шестгодишният договор с руския архитект изтича, а храмът още не е готов. Причините за това забавяне са различни – липса на строителни материали и финансови средства, неколкостепенните промени в проекта, които Ал. Померанцев и неговите руски помощници нанасят и често срещат неодобрението на Строителната комисия. От българска страна правят всичко възможно да продължат договора му, макар и срещу допълнително финансово възнаграждение, защото искат да използват неговия опит при направата на вътрешната украса на храма.

През следващите години започва остъкляването на прозорците, прокарването на електроинсталацията и монтирането на камбаните, 12 на брой и излети в Русия. Най-големите от тях са украсени с изображения и икони на св. Богородица, Исус Христос, св. София, св. Александър Невски, св. св. Кирил и Методий, св. Княз Борис I Михаил, свети Иван Рилски, с държавния герб на Царство България. Софийнци за пръв път чуват звъна на най-голямата от тях на 13 март 1913 г., с който тържествено се обявява превземането на Одринската крепост от българските войски по време на Първата балканска война.

Украсата на интериора

Специално внимание е отделено на вътрешната украса, която е възложена на немски, италиански и английски фирми. Александър Померанцев смята, че тя трябва да носи отпечатъка на раннохристиянското и византийското изкуство.

В разрез с българската средновековна и възрожденска традиция, вместо от дърво, трите иконостаса, проектирани от руските архитекти, са изработени от мрамор. Немски фирми се заемат с облицоването на стените с изкуствен мрамор, както и с изработването на царските врати, кръстовете и корнизите на иконостасите, короната на царския трон, полилеите.

Царският трон, който е украсен с балдахин и подът му е от зелен мрамор, се намира в югоизточната част на храма. От двете страни на стълбището са поставени скулптури на лъвовете. По настояване на цар Фердинанд художникът Антон Митов изработва на него и царица Елеонора мозаечен портрет, който трябва да украси трона. Патриаршеският трон, с далеч по-скромни размери, се намира между царския трон и главния иконостас.

За изработването на иконите и стенописната украса са поканени 11 български и 13 руски художници. Антон Митов е автор на изображенията на южния иконостас, посветени на св. Борис I, а Иван Мърквичка на иконите на северния иконостас, посветени на св. св. Кирил и Методий.

Изображенията на иконите са на български светци и мъченици и такива, свързани с българската история, руски и сръбски царе и светци – св. св. Кирил и Методий и техните петима ученици, св. Йоан Рилски, св. Иларион Мъгленски, св. Евтимий и Теодосий Търновски, св. Гаврил Лесновски, св. Йоаким Осоговски, на новобългарските мъченици св. Георги Нови Софийски и св. Никола Нови Софийски, загинали в името на православната вяра. Художествените композиции пресъздават библейски сцени („Рождество Христово“, „Исус Христос дванадесетгодишен в храма“, „Преображение Господне“, „Връщане от Голгота“ и др.) или такива от българската история („Борис I съгражда храм“).

В началото на 1912 г. се приема, че

построяването на храма е завършено. Българското правителство предлага куполите да бъдат позлатени. Поръчката е възложена на фирма „Абросимови“ от Санкт Петербург. Въпреки дадената 30-годишна гаранция от нейна страна, позлатата се поврежда по време на Първата световна война. Ново златно покритие е сложено едва през 1956 г. от съветски специалисти.

Съдбата на храма по време на Първата световна война (1914 – 1918)

Планираното на 2 август 1912 г. освещаване на храма, което да съвпада с 25-годишнината от избирането на Фердинанд за български княз, не се състои. Тържествата са насрочени за октомври с. г., но започналата Първа балканска война ги отлага за неопределено време.

През октомври 1915 г., в отговор на присъединяването на България към Централните сили, руска ескадра бомбардира град Варна. По настояване на цар Фердинанд Министерският съвет взима решение храмът да бъде преименуван на „Св. св. Кирил и Методий“. Въпреки протестите на Светия Синод на 4 март 1916 г. Народното събрание одобрява внесеното предложение.

Промените в името водят и до някои изменения във вътрешната украса. Иконите на св. Александър Невски и на „Йоан Кръстител“ (дело на руските художници В. Савински и Н. Бруни) от централния иконостас са заменени съответно с тези на св. Кирил (с автор Иван Мърквичка) и на св. Методий (на Антон Митов). Стенописът на А. Киселев е заличен и на негово място се появява композицията на Ст. Иванов „Св. св. Кирил и Методий“.

През октомври 1917 г., в резултат на земетресение, сводовете на храма се пропукват и се повреждат някои от стенописите. На следващата 1918 г. завършва Първата световна война, като България се оказва в лагера на победените. Въпросът за възстановяването на щетите и освещаването на храма остава на заден план.

Освещаването на храм-паметник „Св. Александър Невски“

През лятото на 1919 г. Светият Синод настоява пред Министерството на външните работи и вероизповеда-

нията да се възстанови предишното име на храма. Това става факт с решение на Народното събрание на 4 март 1920 г. Иконите са върнати на първоначалните им места, но стенописът на А. Киселев не е възстановен.

Светият Синод поставя на преден план и въпроса за дългоочакваното освещаване на храма. Тържественият акт се извършва през 1924 г. в три последователни дни (12 – 14 септември), тъй като храмът има три престола. Освен голямото множество столічани, на него присъстват всички министри, председателят на Народното събрание Борис Вазов, представител на двореца, дипломатическото тяло, опълченци от Руско-турската война.

По време на тринднешните тържества са осветени централният, северният и южният престол с участието на 9 български митрополити, архиепископа на Кишинев и Хотин Анастасий, редица български епископи, архимандрити и нисши духовници. Отслужват се благодарствени молебени и панихида в памет на император Александър II и всички загинали български и руски войни.

Съгласно приетата няколко дни по-късно „Наредба“ осветеният храм е под прякото подчинение на Светия Синод. Управлява се от настоятелство начело с презвитер, назначаван от Синода. Храмът се издържа от собствени приходи и от отпусканата ежегодно субсидия от страна на Министерството на външните работи и вероизповеданията. В него се извършват богослужения, но не и венчавки, кръщенета и погребения. Изключение е направено само в четири случая – бракосъчетанието на цар Борис III с Джована Савойска през 1930 г., излагането на тялото му за поклонение през 1943 г., опелото на патриарх Кирил и на Борис Христов.

Съдбата на храма по време и след Втората световна война

Земетресението в София през 1928 г. не засяга сериозно храма – появяват се нови пукнатини на някои от стенописите. Много по-тежки са последствията от най-страшните англо-американски бомбардировки над София по време на Втората световна война – през януари и март 1944 г. Покривът е пробит, три от мозаечните икони и почти всички мозаечни пана

Царският трон

се повреждат, изпочупени са прозорците, стъклата на иконите и иконостаса, повредени са стенописите в северната част.

След премахването на монархията през есента на 1946 г. се правят промени в интериора на храма – тронове на царицата и престолонаследника са премахнати. През 1947 г. по нареждане на комунистическите власти мозаиката с образите на цар Фердинанд и царица Елеонора е унищожена. (Възстановена е през 1995 г.) Официалните богослужения вътре се провеждат под милиционерски контрол, а площадът е ограждан с метални съоръжения.

Въпреки това българската държава оценява културно-историческата значимост на храма. През 1952 г. започват възстановителните работи в храма и продължават няколко години, а реставрирането на мозаечните икони завършва едва през 1994 г.

През 1953 г., когато е признат патриаршеският статут на Българската православна църква, храмът е провъзгласен за патриаршеска катедрала, а две години по-късно и за паметник на културата. В криптата на храма, реконструирана през 1964 г., се съхраняват икони от български живописци.

д-р Красимира Мархалева
по материали от НБКМ

Средновековният замък Локет

Погледнат отдалеч, красивият средновековен замък Локет сякаш е „кацнал“ върху огромна скала, в чието подножие тече р. Охрже. Той е не само един от най-добре запазените, но и най-старите в чешките земи – първото писмено сведение за него е от далечната 1234 г. Смята се, че е възникнал поне един век преди това, по времето на крал Владислав. Тогава са построени ротондата, голямата кула (висока 26 м) и резиденцията на маркграфа (днес музей). Един век по-късно там е издигната и църквата „Св. Вацлав“.

Замъкът Локет е основан в началото на XIII век

Замъкът е имал стратегическо значение

Местоположението на замъка подсказва, че в миналото той е имал важно стратегическо значение – да възпира чужди нападения (особено тези на император Фридрих Барбароса) в чешките земи. Затова често пъти е бил наричан „ключът към чешкото кралство“. Нещо повече, говорело се е, че който владее Локет, владее цялото чешко кралство.

Тази роля на замъка, около който се оформя средновековният град Локет, е била оценена от чешките крале, затова през 1240 г. те му дават статут на „кралски град“. Това до голяма степен допринася за неговия икономически просперитет и демографски ръст. Оформя се прослойка от богати търговци и занаятчии, а при управлението на Пршемисъл Отокар II тук идват и немски колонисти. През 14. в. чешкият крал Ян Люксембургски пръв удостоява местните жители с правото да варят бира. Тази привилегия е потвърдена от неговите наследници. Традицията продължава чак до 50-те години на миналия век и е възобновена едва през 2006 г. Една от най-емблематичните бирарии, които

ще видите на път за замъка, е „Свети Флориан“, част от хотела „Император Фердинанд“.

За значимостта на замъка говори фактът, че неведнъж той приютава височайши гости. През 1239 г. например тук се водят дипломатически преговори между чешкия крал Вацлав I и немския император Конрад. Осемдесет години по-късно, през 1318 г., баварският крал Лудвиг гостува в Локет на чешкия владетел Ян Люксембургски. На два пъти (1317 и 1319 г.) кралица Елишка Пршемислова

ва и нейният тригодишен син Вацлав (бъдещият чешки крал и император на Свещената Римска империя Карл IV) търсят в Локет убежище заради неспокойната вътрешнополитическа обстановка. Въпреки че в продължение на два месеца живее затворен в тъмницата на замъка (по заповед на баща си), след време, вече като владетел, Карл IV често посещава Локет. И при неговото управление местните жители продължават да се ползват с редица привилегии, сред които освобождаване от данъци. В края на века политическото значение на замъка и прилежащия му град нараства. Той се превръща в място за дипломатически преговори между чешкия крал и пфалцкия курфюрст Рупрехт.

По времето на хуситските войни (1420 – 1434 г.) жителите на Локет остават верни на крал Зигмунд Люксембургски и устояват на набезите на хуситите. По това време замъкът преминава във владение на влиятелния кралски канцлер и дипломат Кашпар Шлик, който извършва сериозни промени в интериора и външния облик на замъка – в източното крило се появяват просторни салони. Построени са селскостопански сгради, жилище на областния управител и параклис. Възстановена е изгорялата през 14. в.

Град Локет се намира в Карловарския край

църква „Св. Вацлав“ в късноготически стил.

Заради намерението си да продадат замъка на тогавашния саксонски херцог, потомците на Кашпар Шлик влизат в конфликт с местните жители. Със своите протести те не само предотвратяват продажбата му, но и устояват на нападенията на саксонските войски. Унгарският крал Матиаш Корвин също не крие своите апетити към замъка, но съпротивата на местното население осуетява намеренията му. В края на 15. и началото на 16. в. градът преживява редица изпитания – става жертва на пожар и се превръща в арена на военни конфликти между фамилията Шлик, местни аристократи от Кривоклатско и саксонски войски.

Въпреки че голяма част от жителите на града са протестанти, те застават на страната на император Фердинанд Хабсбургски в борбата му против протестантската аристокрация начело с фамилията Шлик срещу обещанието градът да запази кралския си статут. Двадесет години по-късно владетелят залага замъка и града срещу голяма сума пари за срок от 30 години.

В началото на 17. в. император Рудолф II обявява Локет за свободен кралски град

Управлението му е поето от местните граждани. Подобно на много чешки градове, замъци и крепости, Локет отново става арена на военни сблъсъци между католици и протестанти по време на Тридесетгодишната война (1618 – 1648). Замъкът и градът неведнъж са подложени на грабежи от страна на баварски, саксонски, императорски и шведски войници. Този факт, както и върлуващата тогава чумна епидемия, способстват за икономическия и културен упадък на Локет.

След близо един век спокойствие и благоденствие местните жители отново са поставени пред редица изпитания – първото е избухналият през 1725 г. голям пожар, който унищожава цялото селище заедно с кметството, църквата и училището; второто е поредната война в Централна Европа – борбата за австрийското наследство. Обитателите на Локет са принудени да осигуряват

Пивоварната „Св. Флориан“ продължава традицията за варене на бира в Локет, която води началото си още от времето на Ян Люксембургски

продоволствия на френските войски, които воюват на страната на Пруссия срещу австрийската императрица Мария Терезия.

Йохан Волфганг фон Гьоте е чест гост в Локет

Благодарение на своите природни дадености, в самото начало на 19. в. замъкът и околността стават много привлекателно място за летуващите в близкия минерален курорт Карлови Вари аристократи и богати предприемачи, както и за хора на изкуството (главно художници и поети). Те са привлечени от красивата природа, романтиката на река Охрже, чиито води се носят през красивата долина, от приказната панорамна гледка, която се открива към някогашния средновековен замък.

В резултат от засиления поток от посетители започват да се появяват множество алеи за разходка и красиви беседки. Чест гост тук е немският поет Йохан Волфганг фон Гьоте. В периода 1807 – 1823 г. той на няколко пъти посещава градчето и отсяда в един от най-представителните хотели на площада, „При белия кон“, който се е запазил до наши дни. Неслучайно Й. Гьоте избира Локет за място на празнуване на своя 74-ти рожден ден през август 1823 г. През 1932 г., във връзка със 100-годишнината от смъртта на знаменития поет, местните жители издигат статуя в негова памет.

Преобразяване на замъка от затвор в паметник на културата

Тъй като дълго време замъкът се

оказва необитаем, през 1822 г. той е превърнат в затвор и поради тази причина претърпява наново значителна реконструкция. От средата на 19. в. започва постепенният упадък на замъка. Значителна промяна настъпва след Втората световна война. През 1948 г. Локет престава да служи като затвор.

Две години по-късно той е обявен за паметник на културата и оттогава до днес е отворен за посетители. Тази част от замъка, в която някога се е помещавала резиденцията на маркграфа, още в началото на миналия век е превърната в музей. Сред музейните експонати туристите могат да видят дървени скулптури, предмети от порцелан, средновековно оръжие, военни доспехи и части от метеорита (с големина на конска глава и тежак малко над 100 кг), който пада тук през август 1422 г. Част от интериора е покрита с уникални готически фрески от времето на крал Вацлав IV. Стените на тържествената зала са покрити с копия на документи, разказващи за историята на замъка. От голямата кула се открива чудесна гледка към града и околността. В подземие то има възстановка на някогашните инструменти за мъчения, заедно с макети на хора и съпровод на зловещи звуци, които имитират страданията на измъчваните. Колкото и странно да изглежда, макар че това е най-зловещата част на замъка, там винаги е пълно с туристи.

д-р Красимира Мархалева
по материали от Клементинум

Слънчева храна

Пътека има за всеки

Проблемът е, че се лутаме, докато я открием. А най-важното в живота всъщност е да вървим неспирно, да се стремим напред...

Всеки път, когато загубим посоката, ни обхваща маловерие. Съмнението се настанява в душата. Обратно, направим ли крачка напред, изведнъж провиждаме и ние Висшия замисъл. Ставаме част от светлината.

Изведнъж усещаме новото

И ни се иска да го прегърнем, да станем част от него...

Има толкова неща, които препречват пътя ни и изпитват силите ни – затова всяка възможност да прелетим над земните препятствия е като дар небесен.

Крием в себе си много, но обстоятелствата бавно ни карат да забравим този факт. Просто свеждаме глави.

А в сърцата си сме птици, които имат една-единствена цел... Небето...

Трудно може да решим всички проблеми

Хубаво е да си го напомняме от време на време – тогава, когато се чувстваме изцедени от обстоятелствата.

Пък и има друг подход в живота, който е изключително силен... Да гледаме с любов на всичко, най-вече

на себе си!

Така изведнъж ще осъзнаем колко много неща си заслужават покрай нас. Време е да им се зарадваме... Да си позволим да сме щастливи.

Градината ни учи да сме по-добри хора

Тя е като огледало на душата – полагаме ли грижи за растения и дървета, и в себе си отглеждаме нещо хубаво и светло.

Като сме откъснати от природата и земята, трупаме много проблеми – най-вече в ума. А такива блокажи се оправят пак в градината, защото тя е като книга на живота. Със сезоните и цветовете си рисува нашето битие.

Затова и ако чувстваме несигурност, отговорите ще са някъде там,

във връзката ни с природата. Хубаво е да се грижим за нея. Да я разбираме и да я четем.

Точката на спокойствието търсим в себе си

Тя е всъщност онова мъничко местенце, на което сякаш се сливаме със света и Космоса. Изчезва всяка тревога, всяка болка – и просто чувстваме, че съществуваме.

А от такива мигове се нуждаем на практика всеки ден. Имаме нужда да сме себе си, защото без това усещане силите ни постепенно отслабват, губим връзка с интуицията си.

Затова и пребиваването в точката на спокойствието е като зануляване – изчезва всичко, което ни кара да се колебаем. Усещаме собствената си сила. Знаем, че можем.

Поглеждаме небето за глътка въздух

Всеки поглед нагоре означава малко повече сила – и откъсване от земните проблеми.

При това търсим с поглед покривите, птиците... просто небесната шир. Все неща, които ни успокояват, а заедно с това позволяват да потърсим по-дълбок смисъл.

Небето е откъсване, но и доказателство, че нашият полет тук, на Земята, е безкраен... Винаги има нещо ново за откриване, винаги има надежда. Стига да погледнем към небето.

Щастието е да уловиш мига

Усещането е като за топла прегръдка – просто съзираме нещо с поглед и чувстваме сърцето си пълно!

Колкото повече такива мигове изживяваме, толкова по-надалече сме от тежки емоции, от гняв или тревога.

А като храним себе си с мигове щастие, и на другите сме способни да подарим усмивка. Да напълним и тяхната душа.

Виолончелистът Дарин Ламбрев се класира за полуфинала на Концертино Прага 2024

Снимка: личен архив на Дарин Ламбрев. Фотограф: Матей Хошек

Дарин е роден през 2010 г. в София в артистично семейство. Баща му е театралният режисьор Николай Ламбрев, а майка му Огняна Вакавlieва е скулпторка. Дарин започва да свири на пиано и виолончело на петгодишна възраст. Продължава обучението си в Националното музикално училище „Любомир Пипков“. От есента на 2023 г. учи в Музикалната академия в Дармшат в класа на проф. Ромен Гариу. Участва в майсторски класове в Австрия (2022 г.) и Италия (2023 г.). От 2022 г. е член на клавиричното трио „Сфорцато“. Носител е на редица награди от национални и международни конкурси за млади инструменталисти.

Тази година в известния международен конкурс *Концертино Прага*, организиран от Чешкото радио, участваха 36 млади музиканти от 15 държави. Първо място спечели полската цигуларка Зоя Сигуди. Класиралите се на полуфинала имаха възможност да свирят на концерти в Южна Моравия.

Лауреат на *Концертино Прага 2022* е българската цигуларка Диана Чаушева, която в края на февруари тази година изнесе концерт със Симфоничния оркестър на Чешкото радио под диригентството на Алена Хорн. Диана Чаушева изпълни „Брилянтна фантазия“ по мотиви из оп. „Фауст“ на Шарл Гуно от Хенрик Виенявски. **(М.З.)**

Абонамент

Интересува ли ви животът на българите в Чехия, България и в целия свят?

Абонирайте се за списание „Българи“, подкрепете своето българско списание! „Българи“ е едно от най-представителните списания на българската общност.

Годишният абонамент за 6 броя е само 240 Кч. Средствата можете да изпратите на сметката на сдружението **2201279334/2010** или по пощата на адрес: Vazraždane, Vocelova 3, 120 00 Praha 2.

Обадете ни се на GSM 777 196 322 или ни пишете на e-mail bulgari@atlas.cz

За контакти:
Vazraždane
Vocelova 602/3, 120 00 Praha 2
Тел.: +420 777 196 322
bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu
Facebook: Bulgari Vazraždane

брой 4/2024

Българи

Издател:

Гражданско сдружение „Възраждане“,
„Воцелова“ 3, 120 00 Прага 2

Адрес на редакцията:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2

„Българи“ излиза с финансовата подкрепа на Министерството на културата на Чешката република

MINISTERSTVO
KULTURY

Регистрационен номер в Министерството на културата на Чешката република: E 13282

ISSN 2336-8365

Главен редактор:

Мария Захариева

Редакционен екип:

д-р Красимира Мархолева, Красимир Проданов, д-р Десислава Вилимовска

Коректор: д-р Десислава Вилимовска

Сътрудници:

Пламен Тотев, Даниела Горчева, д-р Димана Иванова, Златна Костова, Здравка Славова, Деница Проданова, Сирма Зидаро-Коунова, Наталия Бояджиева, Васил Самоковлиев, Асен Милчев, Георги Георгиев, Диляна Анастасова, Раиса Андонова-Щурм

Дизайн: Владислав Цонев

Година 22, брой 4/2024

e-mail: bulgari@atlas.cz

www.bulgari.eu

Печат: TISKAP s.r.o.

Цена: 30 крони

Годишен абонамент: 240 крони

Всички права запазени

Това издание или отделни негови части не могат да бъдат размножавани, публикувани и/или предавани по електронен, механичен, фотокопиран или друг начин, както и въведени в информационни системи, включително компютърни, без изрично писмено съгласие от издателя – Vazraždane

Позицията на редакцията може да не съвпада с мнението на авторите на публикуваните материали. Авторите отговарят за авторството на своите текстове.

Bulgari

Periodikum bulharské menšiny v České republice

Časopis je vydáván s finanční podporou Ministerstva kultury České republiky

Bulgari 4/2024

Adresa redakce a tel. spojení:

Vocelova 3, 120 00 Praha 2

221 419 838, 777 196 322

bulgari@atlas.cz, www.bulgari.eu

Ročník XXII

Periodicita: 6

Náklad: 500 výtisků

Místo vydávání: Praha

Číslo vydání: 4/2024

Evidenční číslo: MK ČR 13282

ISSN 2336-8365

Vydavatel: Vazraždane, Vocelova 3

120 00 Praha 2, IČO 26544229

Copyright: ©Vazraždane

Снимки на стр. 36: Български културен институт, Прага

Ателиерен салон на известния български художник Румен Саздов „Крехки същества и металургия на любовта“

Български културен институт в Прага. 15.09. – 16.10.2024 г.

